

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Fredrik Viberud

Identifikation i företagsförsäkring

Rättsläget och försäkringsvilkorens överensstämmelse med FAL

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Eva Lindell-Frantz

Termin för examen: Period 1 HT2018

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställning	6
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Forskningsläge	8
1.5 Metod och material	9
1.6 Disposition	11
2 ALLMÄNT OM FÖRSÄKRING	12
2.1 Försäkringsavtalet	12
2.1.1 Partställningen	12
2.1.2 Det försäkrade företagens medhjälpare	12
2.1.3 Försäkringsavtalets särdrag	13
2.2 Biförpliktelser i FAL	14
2.2.1 Allmänt	14
2.2.2 Säkerhetsföreskrifter	15
2.2.2.1 Defintion	15
2.2.2.2 Förutsättningar för nedsättning	15
2.2.3 Framkallande av försäkringsfallet	16
2.2.3.1 Definition	16
2.2.3.2 Förutsättningar för nedsättning	16
2.2.4 Räddningsplikten	17
2.2.4.1 Defintion	17
2.2.4.2 Förutsättningar för nedsättning	18
3 ALLMÄNT OM IDENTIFIKATION	19
3.1 Identifikation i företagsförsäkring	19
3.2 Teorier om identifikation	20
3.2.1 Riskbegränsningsteorin	20
3.2.2 Förverkandeteorin	21
3.2.3 Grundts teori	22
3.2.4 Medhjälparansvaret inom avtalsrätten	22

3.3	Ansvar för annans vållande i skadeståndsrätten – en parallell	22
3.3.1	Principalansvaret	22
3.3.1.1	Allmänt	22
3.3.1.2	NJA 1992 s. 21 – vem har principalansvaret	23
3.3.1.3	NJA 1979 s. 773 – vem har principansvaret	24
3.3.1.4	Rättsfallsanalys	25
3.3.2	Passiv identifikation	25
3.3.3	Non-delegable duties	26
3.4	Sammanfattande analys	27
4	IDENTIFIKATION VID ÖVERTRÄDELSE AV SÄKERHETSFÖRESKRIFTER	29
4.1	Lagtext	29
4.2	Rekvisit	29
4.2.1	Den försäkrade	29
4.2.2	Annan	29
4.2.3	Tillsynsansvaret	31
4.2.3.1	Avtal om tillsynsansvar	31
4.2.3.2	Tillsynsansvar genom faktiskt inflytande över risken	33
4.2.3.3	Andra teorier om tillsynsansvar	34
4.3	Rättspraxis om identifikation vid överträdelse av säkerhetsföreskrifter	34
4.3.1	NJA 1951 s. 68 – exempel på faktiskt inflytande	34
4.3.1.1	Omständigheterna och rättsfrågan	34
4.3.1.2	Domskäl	35
4.3.1.3	Rättsfallsanalys	35
4.3.2	T 10329 13 – exempel på faktiskt inflytande	35
4.3.2.1	Omständigheterna och rättsfrågan	35
4.3.2.2	Domskäl	36
4.3.2.3	Rättsfallsanalys	36
4.4	Sammanfattande analys	37
5	IDENTIFIKATION VID FRAMKALLANDE AV FÖRSÄKRINGSFALL OCH ÅSIDOSÄTTANDE AV RÄDDNINGSPLIKT	39
5.1	Lagtext	39
5.2	Rekvisit	39
5.2.1	Den försäkrade	39
5.2.2	Anställda i ledande ställning på företaget eller på platsen	39
5.2.3	Konsekvenserna av avtalsfriheten	41
5.2.3.1	Framkallande av försäkringsfall	41
5.2.3.2	Räddningsplikt	42
5.3	Rättspraxis	42
5.3.1	NJA 1926 s. 185 – exempel på ledande ställning	42
5.3.1.1	Omständigheterna och rättsfrågan	42
5.3.1.2	Domskäl	43
5.3.1.3	Rättsfallsanalys NJA 1926 s. 185	43
5.3.2	NJA 1960 s. 344 – exempel på ledande ställning och faktiskt inflytande	43
5.3.2.1	Omständigheterna och rättsfrågan	43
5.3.2.2	Domskäl	44
5.3.2.3	Rättsfallsanalys NJA 1960 s. 344	44

5.4	Sammanfattande analys	45
6	IDENTIFIKATION ENLIGT FÖRSÄKRINGSVILLKOREN	47
6.1	Allmänt om försäkringsvillkoren	47
6.2	Allmänt om kombinerad företagsförsäkring	47
6.3	Överensstämmelse med FAL angående säkerhetsföreskrifter	48
6.4	Överensstämmelse med FAL angående framkallande av försäkringsfall	49
6.5	Överensstämmelse med FAL angående räddningsplikt	49
7	SLUTLIG ANALYS OCH SLUTSATS	51
7.1	Grupper som kan identifieras	51
7.1.1	Anställda och uppdragstagare	51
7.1.2	Slutsats	52
7.2	Identifierbarhet angående säkerhetsföreskrifter	52
7.2.1	Personer med ”faktiskt inflytande” över skaderisken	52
7.2.2	Medhjälpare som anges i försäkringsavtalet	55
7.2.3	Personer som instruerats av någon med chefsposition	56
7.2.4	Slutsats	56
7.3	Identifierbarhet angående skyldigheterna att iaktta räddningsplikt och inte framkalla försäkringsfall	57
7.3.1	Personer med och utan ledande ställning på företaget eller på platsen	57
7.3.2	Slutsats	58
7.4	Försäkringsvillkorens överensstämmelse med FAL	58
7.4.1	Säkerhetsföreskrifter	58
7.4.2	Skyldigheterna att iaktta räddningsplikt och inte framkalla försäkringsfall	59
7.4.3	Slutsats	59
7.4.3.1	Säkerhetsföreskrifter	59
7.4.3.2	Skyldighet att inte framkalla försäkringsfall	60
7.4.3.3	Skyldighet att iaktta räddningsplikt	60
BILAGA A		61
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING		64
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING		66

Summary

Insurance contracts are agreed upon between insurance companies and policy holders. If the insurance is taken out in favor of the policy holder, who fulfils its main obligation to pay the insurance fee, the holder is entitled to insurance compensation. In addition to this, the Swedish Insurance Contracts Act (FAL 2005:104), contains mandatory rules about “secondary obligations”, imposed on the policy holder and other insured. If someone obliged to follow instead violates them, the compensation can be reduced. In the assessment of if the “secondary obligations” are fulfilled, the identification issue is raised. Who, with a connection to the insured, can violate the “secondary obligations” so that the compensation is reduced? Identification is relevant especially for company insurances because the insured is a legal person, who is represented by the company organ and also hires employees and service providers.

For safety regulations FAL 8 chapter. 12 § 1 part. 2 sentence. is applicable and for the obligations not to cause an insurance case and to fulfill the rescue obligation FAL 8 chapter. 14 § is applicable. By the use of a legal dogmatic method, this essay examines how the rules about identification in FAL should be applied and how the prevention purpose, which is the goal of identification, is best fulfilled. The purpose is also to investigate whether the identification terms of Swedish insurance companies are in accordance with FAL.

Largely a conclusion, applicable for all the “secondary obligations” is that only the employees and service providers hired by the insured company can be identified with it. The conditions for identification with these groups for each “secondary obligation” are different. Also, regarding FAL 8 chapter. 12 § 1 part. 2 sentence. the conclusion is that only hired employees and service providers with “supervisory responsibility” for the compliance of the safety regulation can be identified with the insured company. If the paragraph is applied based on that the supervisory responsibility can be imposed only on hired employees and service providers that have “actual influence over the risk of injury”, the application is compatible with the purpose of prevention.

The conclusion regarding FAL 8 chapter. 14 § is that, if the insurances terms don't regulate the identification, persons with leading positions in the company or on the place where the work is performed, e.g. CEO, local manager or someone in a management position, can be identified with the insured company. This is compatible with the purpose of prevention because people in leading positions have true influence over the injury risk. However, the insurance terms can also state that service providers as well as employees and service providers without leading positions can be identified with the insured company. That persons without leading positions can be identified is hardly compatible with the purpose of prevention.

Furthermore, the conclusion is that Swedish insurance companies, most likely have identification terms that are in accordance with FAL. However, regarding safety regulations, this depends on how the supervisory responsibility is imposed.

Sammanfattning

Försäkringsavtal ingås mellan försäkringsbolag och försäkringstagare. Tecknas försäkringen till förmån för försäkringstagaren och denne uppfyller sin huvudförpliktelse, betalning av försäkringspremien, är denne ersättningsberättigad vid ett försäkringsfall. Därtill innehåller FAL tvingande regler, som ålägger försäkringstagaren och andra försäkrade, så kallade biförpliktelser. Skyldigheten att följa säkerhetsföreskrifter åläggs dock genom försäkringsavtalet. Om någon med skyldighet att följa biförpliktelserna istället bryter mot dem kan ersättningen reduceras. I bedömningen av om biförpliktelserna är uppfyllda aktualiseras frågan om identifikation. Frågan är vem, med anknytning till den försäkrade, som kan åsidosätta biförpliktelserna så att påföljderna inträder för den försäkrade. Identifikation är extra relevant vid företagsförsäkring eftersom den försäkrade är en juridisk person, som företräds av bolagsorganen och anlitar anställda och uppdragstagare.

I FAL finns två identifikationsbestämmelser gällande företagsförsäkring. Angående säkerhetsföreskrifter gäller FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. och angående skyldigheterna att inte framkalla försäkringsfallet och att iaktta räddningsplikten gäller FAL 8 kap. 14 §. Syftet med uppsatsen är att, genom rättsdogmatisk metod, undersöka hur identifikationsparagraferna ska tillämpas och hur preventionssyftet, som är målet med identifikation, bäst tillgodoses. Vidare är syftet att undersöka om svenska försäkringsbolag har försäkringsvillkor om identifikation som är förenliga med FAL.

I stora är drag är en slutsats, gemensam för de i uppsatsen behandlade biförpliktelserna, att endast det försäkrade företags anställda och uppdragstagare, och dessutom under olika förutsättningar för respektive biförpliktelse, kan identifieras med detta företag. Slutsatsen är vidare, angående FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men., att endast medhjälpare med ”tillsynsansvar” för säkerhetsföreskriftens efterlevnad kan identifieras med det försäkrade företaget. Tillämpas paragrafen utifrån att tillsynsansvaret kan åläggas medhjälpare med ”faktiskt inflytande över skaderisken”, varmed dessa identifieras med det försäkrade företaget, är tillämpningen förenlig med preventionssyftet.

Angående FAL 8 kap. 14 § är slutsatsen att, om försäkringsvillkoren inte reglerar identifikation, ska personer i ledande ställning på företaget eller på platsen, exempelvis VD, platschef eller någon annan i chefsposition, identifieras med det försäkrade företaget. Detta är förenligt med preventionssyftet eftersom personer i ledande ställning har faktiskt inflytande över skaderisken. Däremot kan försäkringsvillkoren ange att dels uppdragstagare, dels anställda och uppdragstagare utan ledande ställning, identifieras med det försäkrade företaget. Att paragrafen är dispositiv så att personer utan ledande ställning kan identifieras är knappast förenligt med preventionssyftet.

Vidare är slutsatsen att svenska försäkringsbolag sannolikt har försäkringsvillkor om identifikation som överensstämmer med FAL. Angående säkerhetsföreskrifter beror detta dock på vilken grund som tillämpas för ”tillsynsansvaret”.

Förord

Inspirationen till uppsatsen fick jag på fördjupningskursen i skadestånds- och försäkringsrätt när Birger Nydrén, tidigare chefsjurist på Zurich, höll ett seminarium om identifikation vid företagsförsäkring. Jag vill tacka Birger för seminariet och framförallt för vårt möte som gav mig ökad förståelse för ämnet.

Jag vill även tacka min handledare Eva Lindell-Frantz för många viktiga synpunkter, som steg för steg hjälpt mig att färdigställa uppsatsen.

Lund i december 2018

Fredrik Viberud

Förkortningar

AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.
FAL	Försäkringsavtalslag (2005:104).
MBL	Lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet.
NJA	Nytt juridiskt arkiv.
Prop.	Proposition.
SKL	Skadeståndslag (1972:207).
SOU	Statens offentliga utredningar.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I Sverige har det sedan 1927 års lag om försäkringsavtal funnits allmänna regler, som med undantag för trafikförsäkring och patientförsäkring, gäller all sorts försäkring.¹ Den nuvarande lagen, Försäkringsavtalslag (2005:104) gäller sedan den 10 mars 2005.² Ett övergripande syfte med lagstiftningen är att skapa förutsättningar för en hållbar försäkringsverksamhet.³ Syftet uppnås bland annat genom att FAL innehåller regler om så kallade biförpliktelser som berör olika skyldigheter som de försäkrade har i förhållande till försäkringsbolaget. Biförpliktelserna är alltså förutsättningar för att försäkringsavtalet ska fungera eftersom parterna till viss del har motstående intressen.⁴ Försäkringstagaren tecknar försäkringen för att uppnå skydd mot vissa risker samtidigt som försäkringsbolaget måste driva en ekonomiskt hållbar försäkringsverksamhet. En svårighet, som biförpliktelserna mildrar, är att försäkringsbolagets prestation är oviss. Försäkringstagaren kan i viss mån påverka försäkringsfallets inträffande, men försäkringsbolaget vet inte om, när och hur en skada inträffar. Därtill bygger försäkringsbolaget sin riskbedömning på försäkringstagarens uppgifter. Det innebär att parternas inbördes tillit, mer än i andra avtal, är viktig för att försäkringsavtalet ska fungera. Biförpliktelserna innefattar bland annat skyldigheten att följa säkerhetsföreskrifter, att inte framkalla försäkringsfallet och att iakttä ränningsplikten genom att vidta skademinskande åtgärder.⁵

En fråga med praktisk betydelse, i synnerhet för företagsförsäkringens del, är att om brott mot biförpliktelserna begås av någon med anknytning till den försäkrade, ska detta bedömas som om den försäkrade själv brutit mot dessa. Frågeställningen är alltså vem som ska likställas, eller med andra ord *identifieras*, med den försäkrade. Identifikation är särskilt relevant för företagsförsäkring eftersom den försäkrade i dessa fall är en juridisk person som företräds av bolagsorganen och därtill har anställda eller anlidade uppdragstagare.⁶

Vid företagsförsäkring kan identifikation aktualiseras i flera situationer. Utgångspunkten är att företaget exempelvis har en inbrottsförsäkring. I försäkringsvillkoret finns en säkerhetsföreskrift som anger att företagslokalen ska vara låst. Vid ett tillfälle glömmar en anställd att låsa en dörr eller lämnar ett fönster öppet vilket leder till att företaget får inbrott. Ett annat exempel är brandförsäkring. Säkerhetsföreskriften anger att tobaksrökning endast får ske på angiven plats och i enlighet med gällande lagstiftning. Likväl röker en av det försäkrade företaget anlita reparatör i fikarummet och slänger fimpen i

¹ Bengtsson (2010) s. 152.

² Citeras FAL.

³ Prop. 2003:04/150 s. 125.

⁴ Bengtsson (2010) s. 255 f.

⁵ Bengtsson (2010) s. 16 f.

⁶ Nydrén (2009) s. 103.

papperskorgen varvid brand uppstår som förstör lokalen. Därtill uppmärksammar en anställd på företaget rökdoften men går hem utan att närmare undersöka var denna kommer från eller larma brandkåren. Vid dessa tillfällen är alltså frågan om den anställdes eller den anlitate uppdragstagarens brott mot säkerhetsföreskriften och räddningsplikten ska drabba det försäkrade företaget. Ytterligare ett exempel kan gälla ansvarsförsäkring angående framkallande av försäkringsfallet. Någon i det försäkrade företaget har exempelvis bedrivit borrnings- eller målningsarbete i strid med gällande lagstiftning och rekommendationer vilket medfört att skada på annans egendom. Återigen är frågan om situationen ska bedömas som att den försäkrade framkallat försäkringsfallet.

1.2 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att utreda rättsläget för tillämpning av identifikationsparagraferna i FAL angående företagsförsäkring. Syftet är också att utreda vilken tillämpning som i störst omfattning tillgodoser preventionssyftet som är målet med identifikation. Vidare är syftet att undersöka om svenska försäkringsbolag har försäkringsvillkor om identifikation som är förenliga med FAL. Följande frågeställningar besvaras:

1. Vilka grupper kan identifieras med den försäkrade enligt FAL:s regler angående säkerhetsföreskrifter, framkallande av försäkringsfall och iakttagande av räddningsplikten när den försäkrade är ett företag?
2. Vad avgör vem, inom respektive grupp, som identifieras med det försäkrade företaget enligt FAL:s regler angående säkerhetsföreskrifter, framkallande av försäkringsfall och iakttagande av räddningsplikten?
3. Är de svenska försäkringsbolagens försäkringsvillkor om identifikation förenliga med FAL?

Ett klagörande av hur FAL:s identifikationsparagrafer bör tolkas är relevant av flera anledningar. Paragraferna medför nämligen tolkningsfrågor om vem som ska identifieras med det försäkrade företaget. Angående säkerhetsföreskrifter påverkar identifikation vilka åtgärder det försäkrade företaget måste vidta så att säkerhetsföreskrifterna iakttas.⁷ Vad gäller skyldigheten att iaktta räddningsplikten och inte framkalla försäkringsfallet finns också behov av ett klagörande avseende dels vem som kan identifieras med det försäkrade företaget, dels hur avtalsfriheten påverkar försäkringsskyddet och om syftet med identifikation uppnås.⁸ Dessutom behandlas identifikation inte särskilt ingående i förarbetena till FAL. Det innebär att uttalanden i doktrin, mer än annars, påverkar rättstillämpningen vilket också är ett argument för att ett klagörande behövs.

Jämförelsen av försäkringsvilkorens överensstämmelse med FAL är intressant av olika anledningar. Trots att identifikationsparagrafen angående

⁷ Ullman (2009) s. 263.

⁸ Jfr. Nydrén (2009) s. 117 ff.

säkerhetsföreskrifter är tvingande, förekommer nämligen att försäkringsvillkoren föreskriver vem som ska identifieras med det försäkrade företaget. Frågan är alltså om avtal om identifikation angående säkerhetsföreskrifter är tillåtna enligt FAL.⁹ Jämförelsen är även relevant för framkallande och räddningsplikt, trots att den identifikationsbestämmelsen i detta fall är dispositiv. Om försäkringsbolagen föreskriver en långtgående identifikation riskerar nämligen syftet med identifikation att inte uppnås. Därtill kan en långtgående identifikation ha en negativ påverkan försäkringsskyddet.¹⁰ Av dessa anledningar är det relevant att undersöka om försäkringsvillkoren överensstämmer med FAL.

1.3 Avgränsningar

En första avgränsning är att uppsatsen endast behandlar identifikation vid företagsförsäkring. Identifikation är visserligen relevant för alla typer av försäkring men aktualiseras oftare vid företagsförsäkring än vid andra försäkringar. Anledningen är att den försäkrade är ett företag, alltså en juridisk person. Ett aktiebolag representeras av VD:n och styrelsen. Därtill har aktiebolaget anställda och anlitar ibland uppdragstagare, alltså andra självständiga företag. Även andra företag som driver näringsverksamhet kan teckna en företagsförsäkring. Det innebär att identifikation även kan bli aktuellt i exempelvis handelsbolag och enkla bolag. En andra avgränsning är emellertid att uppsatsen inte behandlar identifikation av bolagsmännen sådana bolag. Däremot gäller resonemangen om identifikation med anställda och uppdragstagare även sådana bolag.

Den tredje avgränsningen beror på att det finns två kategorier av biförpliktelser. Den första kategorin är relevant vid ingående av försäkringsavtalet och handlar om att upplysningar ska lämnas till försäkringsbolaget. Den andra kategorin utgörs av biförpliktelser som gäller under avtalstiden och som direkt påverkar försäkringsfallets inträffande. Uppdelningen av biförpliktelserna i kategorier är relevant för identifikation eftersom den skiljer sig åt mellan dessa kategorier.¹¹ I uppsatsen behandlas endast identifikation för den andra kategorin, alltså angående den försäkrades skyldighet att följa säkerhetsföreskrifter, att iaktta räddningsplikten och att inte framkalla försäkringsfallet.

Den fjärde avgränsningen är att uppsatsen inte behandlar identifikation vid tredjemansförsäkring. En tredjemansförsäkring innebär att försäkringen gäller till förmån för någon annan än försäkringstagaren som tecknat försäkringen. Tredjemansförsäkring aktualiseras när andra personer än försäkringstagaren, tillika ägaren av den försäkrade egendomen, har intresse i den försäkrade egendomen. Exempelvis gäller försäkringen till förmån för någon med panträtt i egendomen enligt FAL 9 kap. 1 § 2 p. Försäkringen gäller även den som köper försäkrad egendom när den sålts med återtagandeförbehåll enligt FAL 9 kap. 1 § 3 p. Ytterligare ett exempel är att försäkringen, enligt FAL 9 kap. 1 § 3 p., om det anges i försäkringsvillkoren, gäller den

⁹ Ullman (2009) s. 264.

¹⁰ Nydrén (2009) s. 117.

¹¹ Nydrén (2009) s. 105.

som åtagit sig att bära risken för den försäkrade egendomen i samband med transport, förvaring eller reparation.¹² I alla dessa situationer kan frågan uppstå hur försäkringstagarens brott mot biförpliktelserna ska påverka försäkringsersättningen för övriga försäkrade.¹³ Däremot behandlar uppsatsen alltså inte denna fråga.

En femte avgränsning är att uppsatsen inte behandlar gränsdragningen mellan biförpliktelser och omfattningsvillkor. Därtill är en sjätte avgränsning att jämkning av oskäliga identifikationsvillkor med 36 § lag (1950:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område inte heller berörs i uppsatsen.¹⁴

1.4 Forskningsläge

I den juridiska doktrinen har identifikation endast behandlats i liten omfattning. Därtill menar vissa författare att det som sagts saknar stöd av lag och rättspraxis.¹⁵ Dessutom finns inte några HD-avgöranden, och troligtvis inte heller underinstansavgöranden, om identifikation där nuvarande lagstiftning varit tillämplig.

Identifikation enligt GFAL behandlades ingående av en välkänd professor i försäkringsrätt, Jan Hellner, i hans bok Försäkringsrätt från 1965.¹⁶ På senare tid har Bertil Bengtsson, tidigare justitieråd och ordförande i försäkringskommittén vid utformningen av FAL, skrivit flera böcker om försäkringsrätt. I böckerna "Försäkringsteknik och civilrätt", och "Försäkringsavtalsrätt" är identifikation ett av flera ämnen som behandlats.¹⁷ Exempelvis beskriver Bengtsson i den sistnämnda boken innebörden av identifikationsparagraferna i FAL. Vidare har Birger Nydrén, tidigare chefsjurist för Trygg-Hansa:s näringslivsförsäkring och före detta nordisk chefsjurist för Zurich Insurance, skrivit en uppsats om identifikation. I uppsatsen, "Identifikation samt förhållandet mellan biförpliktelser i företagsförsäkring", beskriver han identifikationens syfte och behandlar ingående tillämpningen för varje biförpliktelse.¹⁸ Identifikation angående säkerhetsföreskrifter har även berörts i en uppsats skriven av Harald Ullman, professor i försäkringsrätt med inriktning på företagsförsäkring och tidigare försäkringsjurist på Skandia och IF. I uppsatsen "Säkerhetsföreskrifter i företagsförsäkring – i teorin och praktiken" behandlar Ullman frågor som uppstår vid tillämpning av säkerhetsföreskrifter. Bland annat behandlas hur en medarbetare kan åläggas ett "tillsynsansvar" för efterlevande av säkerhetsföreskriften enligt FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men.¹⁹

¹² Prop. 2003/04:150 s. 220 och s. 474.

¹³ Jfr. Nydrén (2009) s. 104.

¹⁴ Citeras AvtL.

¹⁵ Ullman (2009) s. 263.

¹⁶ Hellner (1965) s. 288 ff.

¹⁷ Bengtsson (1998) s. 178 ff. och Bengtsson (2010) s. 362 f. och s. 367 f.

¹⁸ Nydrén (2009) s. 102 ff.

¹⁹ Ullman (2009) s. 220 ff.

1.5 Metod och material

I uppsatsen besvaras frågeställningarna utifrån tillämpning av rättsdogmatisk metod. Rättsdogmatik är en metod för tolkning och systematisering av gällande rätt. Utgångspunkten för systematiseringen, alltså beskrivningen av gällandet rätt, är att rättsordningen består av lagar och andra regler som ska tillämpas tillsammans med varandra.²⁰ I den rättsdogmatiska metoden används lagstiftning, rättspraxis, lagförarbeten och ”rättsdogmatisk litteratur”.²¹ Genom den rättsdogmatiska metoden kan rättsreglerna både beskrivas och kritiseras.²² Metoden är lämplig utifrån uppsatsens syfte att dels utreda olika tillämpningar av identifikationsparagraferna om företagsförsäkring i FAL, dels vilken tillämpning som i störst omfattning tillgodoser målet med identifikation. Metoden är även lämplig utifrån syftet att undersöka försäkringsvilkorens överensstämmelse med FAL eftersom undersökningen bygger på uppsatsens tidigare delar.

Valet av uppsatsens källmaterial har påverkats av att identifikation enligt FAL endast behandlats i liten utsträckning i förarbetena och den försäkringsjuridiska doktrinen. Dessutom saknas helt avgöranden från Högsta domstolen om identifikation enligt FAL och enligt Birger Nydrén, tidigare chefsjurist på Trygg-Hansa och Zurich, saknas troligtvis även underrättsavgöranden, i vart fall något som kan tillmätas betydelse för en undersökning i ämnet.²³ Identifikation enligt GFAL var emellertid ett omskrivet ämne i den försäkringsjuridiska doktrinen. De analyserna förlorade dock nästan helt sin betydelse när FAL infördes.²⁴

I uppsatsen används förarbeten och rättspraxis där det är möjligt trots att alltså tillgången till material är begränsad. Det är emellertid oundvikligt att doktrin måste användas i större omfattning än om identifikation och hur den tillämpas beskrivits utförligt i propositionen till FAL och det därtill funnits klagande överrättsavgöranden. I uppsatsen används redogörelsen ”Identifikation samt förhållandet mellan biförpliktelser i företagsförsäkring” skriven av Birger Nydrén. Därtill används uppsatsen ”Säkerhetsföreskrifter i företagsförsäkring – i teorin och praktiken”, skriven av Harald Ullman som författat försäkringsbolagets IF:s försäkringsvillkor. Vidare används lagkommentarer till FAL skrivna av Bertil Bengtsson som varit justitieråd och ordförande i försäkringskommittén vid konstruktionen av FAL. Även två andra böcker, ”Försäkringsavtalsrätt” och ”Försäkringsteknik och civilrätt” skrivna av Bengtsson används. Slutligen används, i viss utsträckning, Jan Hellners bok ”Försäkringsrätt från 1965”. Den boken behandlar utförligt det dåtida rättsläget om identifikation.

Den begränsade materialtillgången innebär att argument för hur identifikation ska tillämpas även får hämtas från andra rättsområden. I uppsatsen görs därför

²⁰ Peczenik (2005) s. 249.

²¹ Jareborg (2004) s. 8.

²² Peczenik (2005) s. 249 f.

²³ Intervju med Nydrén 2018-10-11.

²⁴ Bengtsson (2010) s. 367.

paralleller till medhjälpansvaret inom avtalsrätten och skadeståndsrätten.²⁵ Medhjälpansvaret har nämligen likheter med den försäkringsrättsliga identifikationen. Slutligen innebär den begränsade materialtillgången ett ökat utrymme för egen reflektion.

I uppsatsen tillämpas den rättsdogmatiska metoden enligt nedan. Partsställningen i försäkringsavtalet och avtalets särdrag presenteras utifrån FAL och Bengtssons texter. Viktiga begrepp för partsställningen definieras utifrån FAL och Lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet.²⁶ Presentationen av biförpliktelserna görs utifrån propositionen till FAL och Bengtssons lagkommentarer. Härnäst presenteras, utifrån Hellners bok, allmänna principer för identifikation.

Medhjälpansvaret inom skadeståndsrätten och avtalsrätten presenteras utifrån AvtL, Skadeståndslag (1972:207) och doktrin.²⁷ I denna del används även HD-avgöranden om principalansvaret i skadeståndsrätten. På så vis kan vissa slutsatser dras om hur den försäkringsrättsliga identifikationen bör tillämpas samtidigt som rättsområdenas likheter och skillnader beaktas. I båda HD-fallen, NJA 1992 s. 21 och NJA 1979 s. 773, är frågan vem som haft arbetsledningsansvaret för den anlitate uppdragstagarens anställda, vilket även kan ha betydelse vid försäkringsrättslig identifikation.

Utgångspunkten för uppsatsens primära delar, identifikation angående de aktuella biförpliktelserna, är propositionen till FAL.²⁸ För att förklara hur identifikationsparagraferna ska tolkas används emellertid även, i stor omfattning, redogörelserna av Nydrén och Ullman.

I delen om identifikation angående säkerhetsföreskrifter används även två rättsfall. Det första är ett HD-fall, NJA 1951 s. 68, som är avgjort före nuvarande FAL. Rättsfallet används emellertid i nutida doktrin för att förklara innebörden av identifikationen enligt nya FAL.²⁹ Den andra, ett underrättsavgörande T-10329-13, handlar primärt inte om identifikation men om brott mot säkerhetsföreskrifterna innebar att försäkringsfallet framkallats med grov vårdslöshet. Enligt mig konkretiserar rättsfallet emellertid Nydréns åsikt om hur reglerna om identifikation ska tillämpas.

I delen om identifikation för framkallande av försäkringsfallet och räddningsplikten används också två rättsfall. Det första HD-fallet, NJA 1926 s. 186, är ett exempel på att en anställd kan ha ledande ställning i företaget och därför identifieras med företaget. Rättsfallet är förvisso avgjort enligt tidigare lagstiftning, men är tillämpligt också på den nutida och används som belysande exempel i doktrin.³⁰ Det andra HD-fallet, NJA 1960 s. 344, används på rekommendation av Nydrén för att visa hur en person, med inflytande över skaderisken, kan vålla ett försäkringsfall. I fallet sker emellertid ingen identifikation. Däremot argumenterar jag, utifrån

²⁵ Jfr. Ullman (2009) s. 264. och jfr. Nydrén (2009) s. 107 f.

²⁶ Citeras MBL.

²⁷ Citeras SKL.

²⁸ Se prop. 2003/04:150.

²⁹ Jfr. Nydrén (2009) s. 116.

³⁰ Jfr. Nydrén (2009) s. 116.

avhandlingens tidigare delar och med vissa tillägg till omständigheterna i fallet, för hur fallet hade kunnat avgöras med nuvarande lagstiftning.

Försäkringsvilkorens överensstämmelse med FAL undersöks utifrån försäkringsvillkor för kombinerad företagsförsäkring hos Länsförsäkringar, Folksam, och Trygg-Hansa. Undersökningen hade gett en bättre bild av överensstämmelsen om fler villkor ingått. Av utrymmesskäl och eftersom vissa försäkringsbolag inte lämnar ut sina villkor är undersökningen emellertid begränsad till att omfatta tre försäkringsbolag. Att valet fallit på att granska den kombinerande företagsförsäkringen beror på att den kan tecknas av alla företag som driver näringsverksamhet. Försäkringen omfattar bland annat egendomsskada genom exempelvis brand, vatten, transport och inbrott. Den innehåller även ansvarsförsäkring som betalar större delen av ett skadestånd om man exempelvis av vårdslöshet skadar annans egendom.

1.6 Disposition

I kapitel 1 ges en bakgrundsbeskrivning av sambandet mellan försäkringens syfte, biförpliktelser och identifikation. Därefter behandlas i kapitel 2 partsställningen i försäkringsavtalet och viktiga begrepp i tillämpningen av identifikation. Därtill beskrivs syftet och innebörden med biförpliktelser samt förutsättningarna för nedsättning av försäkringsersättningen för respektive biförpliktelse. Eftersom identifikation handlar om vem som kan bryta mot biförpliktelserna, så att påföljderna inträder för den försäkrade, är det viktigt att veta vad biförpliktelserna innebär, hur de kan åsidosättas och vilka andra förutsättningar som finns för påföljd. I kapitel 3 definieras begreppet identifikation. Utifrån teorier och paralleller till identifikation inom skadeståndsrätten redogörs även för hur identifikation generellt bör tillämpas. I kapitel 4 används motiven till FAL, åsikter i doktrin och rättspraxis för att behandla identifikation angående säkerhetsföreskrifter. Därefter behandlas i kapitel 5, på motsvarande vis som för säkerhetsföreskrifter, identifikation angående skyldigheterna att inte framkalla försäkringsfallet och att iaktta räddningsplikten. Kapitel 6 undersöker om försäkringsvilkoren om identifikation hos tre svenska försäkringsbolag överensstämmer med FAL. Försäkringsvilkoren är bifogade i utvalda delar i bilaga A. Kapitlen 3,4 och 5 avslutas med en delanalys som vävs samman i den slutliga analysen i kapitel 7, där även frågeställningarna besvaras. Läsaren ges i och med detta en helhetsbild över tillämpningen av identifikation för respektive biförpliktelse och om försäkringsvilkoren överensstämmer med FAL.

2 Allmänt om försäkring

2.1 Försäkringsavtalet

2.1.1 Partställningen

Försäkringsavtalet ingås mellan försäkringsbolaget och försäkringstagaren. Försäkringsbolaget åtar sig, i utbyte mot försäkringstagarens premiebetalning, att betala ersättning om skadan orsakats av en händelse som omfattas av försäkringen.³¹

Av FAL 1 kap. 4 § 1 p. följer att med ”försäkringstagare” avses den som har ingått avtal om försäkring med ett försäkringsbolag. Vidare följer av FAL 1 kap. 4 § 2 p. att vid skadeförsäkring avses med ”försäkrad” den vars intresse är försäkrat mot skadan. Vid skadeförsäkring är det alltså den försäkrade som är ersättningsberättigad, oavsett om denne tecknat försäkringen eller inte. Den ersättningsberättigade kan alltså vara försäkringstagaren själv, men måste inte vara det. Hellner menar emellertid att terminologin kan anses konstlad. Den indikerar nämligen en motsättning mellan försäkringstagare och den försäkrade trots att försäkringen vanligtvis gäller till förmån för den som tecknat den. Om ett företag tecknar en försäkring för den egna verksamheten är företaget, i enlighet med det som framförts av Hellner, både försäkringsstagare och försäkrad.³²

2.1.2 Det försäkrade företagets medhjälpare

Det försäkrade företaget kan ha olika medhjälpare. Företaget kan dels ha egna anställda, dels anlita uppdragstagare som alltså är självständiga företag.³³ Genom att utreda kriterierna för arbetstagar- respektive uppdragstagarförhållande visas vilka personer som överhuvudtaget kan komma ifråga för identifikation med det försäkrade företaget.³⁴ Kriterierna framgår bland annat av MBL och tillhörande förarbeten.³⁵

Det finns ett antal grundläggande förutsättningar för att en person ska omfattas av det civilrättsliga arbetstagarbegreppet som används i MBL. Dels krävs att förhållandet mellan parterna är grundat på avtal, dels att avtalet anger att den ena parten själv ska utföra arbetet och därtill, mestadels, faktiskt har utfört arbetet.³⁶ Vidare finns ett antal indikationer på att ett arbetstagarförhållande föreligger. I ett arbetstagarförhållande är relationen till arbets-

³¹ Bengtsson (2010) s. 15.

³² Hellner (1965) s. 57 f.

³³ Jfr. Nydrén (2009) s. 118.

³⁴ Jfr. SOU 1989:88 s. 311.

³⁵ Prop. 1975/76:105 s. 324 och SOU 1975:1 s. 722.

³⁶ Prop. 1975/76:105 s. 324.

givaren ”av mera varaktig karaktär” och arbetstagaren kan utföra tillkommande arbetsuppgifter.³⁷ Därtill är arbetstagaren förhindrad att utföra liknande arbete för någon annans räkning. Det kan även beaktas under vems arbetsplatsledning arbetet utförs. Detta avgörs utifrån om arbetstagaren följer bestämda direktiv för arbetets utförande, arbetstid eller arbetsplats. Vidare beaktas om arbetstagaren får ersättning för direkta utlägg och om lönen, åtminstone delvis, är garanterad.³⁸

Det finns även ett antal kännetecken för att ett uppdragstagarförhållande föreligger. En uppdragstagare måste inte själv utföra arbetet. Det kan överlåtas helt eller delvis åt någon annan. Uppdragstagarens relation till arbetsgivaren är tillfällig och uppdragstagaren kan samtidigt utföra liknande arbete åt någon annan. Även gällande arbetsledning har uppdragstagaren större frihet. Denne bestämmer själv sätt, plats och tidpunkt för arbetets utförande. Vidare använder uppdragstagaren egna maskiner och material och står själv för kostnaden. Andra indikationer rör uppdragstagarens egna förutsättningar, exempelvis huruvida denne är jämställd med andra företag inom samma bransch socialt och ekonomiskt. Slutligen kan beaktas om en uppdragstagare fått särskilda tillstånd eller auktorisation av myndighet, exempelvis tillstånd för yrkesmässig trafik eller firmaregistrering.³⁹

2.1.3 Försäkringsavtalets särdrag

Försäkringsavtalet skiljer sig i vissa avseenden från andra kommersiella avtal. Ett första särdrag är att försäkringsavtalet, i motsats till exempelvis ett köpeavtal, är ett varaktigt avtal. Det innebär att avtals prestationen inte fullgörs direkt efter betalning. Försäkringen gäller för den tid som anges i försäkringsavtalet. Ett andra och mer tydligt särdrag är att en av försäkringsavtalets parter, nämligen försäkringsbolaget, inte vet om och i vilken omfattning åtagandet enligt avtalet behöver infrias. Det beror på att försäkringsbolagets prestation är knutet till ett eventuellt och framtida inträffande av en skada vars omfattning dessutom är okänd. Därför måste försäkringsbolaget, för att kunna driva en ekonomiskt hållbar försäkringsverksamhet, påverka dels sannolikheten för skaderiskens förverkligande, dels skadans omfattning. Händelseförloppet som leder till försäkringsfallet är svårpåverkat. Däremot kan försäkringsbolaget, även för skadehändelser som omfattas av försäkringen, begränsa sitt åtagande. Försäkringsvillkoren innehåller nämligen *biförpliktelser* som utgör förutsättningar för att ersättning ska lämnas enligt försäkringsavtalet. Konsekvensen av att biförpliktelserna överträds är att försäkringsbolagets prestation, utbetalningen av försäkringsersättning, helt eller delvis bortfaller. Förutom försäkringsbolagets ovissa prestation är biförpliktelserna i sig ytterligare ett särdrag hos försäkringsavtalet. Visserligen kan även andra avtal innehålla förutsättningar för att något visst ska presteras enligt avtalet. Likaså kan ändrade förutsättningar i andra avtal påverka giltigheten hos avtalet och därmed om en part behöver infria sitt åtagande. Däremot utgör biförpliktelserna förutsättningar som till

³⁷ SOU 1975:1 s. 722.

³⁸ SOU 1975:1 s. 722.

³⁹ SOU 1975:1 s. 722.

övervägande del är anpassade till behovet i försäkringsavtalet. Dessutom aktualiseras inte samma påföljder vid brott mot biförpliktelse som mot andra förpliktelser enligt avtal i allmänhet. Påföljden är inte att försäkringstagaren eller den försäkrade blir skadeståndsskyldig gentemot försäkringsbolaget. Brott mot biförpliktelse medför istället att försäkringsersättningen reduceras eller helt uteblir.⁴⁰ Eftersom biförpliktelse har en avgörande betydelse för de frågeställningar som behandlas i denna uppsats redovisas dessa särskilt i avsnitt 2.2.

2.2 Biförpliktelser i FAL

2.2.1 Allmänt

Försäkringstagarens huvudförpliktelse är att betala försäkringspremien. Därtill har försäkringstagaren olika biförpliktelser. Syftet med biförpliktelserna är, som beskrivits ovan, att försäkringsbolaget både ska kunna påverka och beräkna risken för att ett försäkringsfall inträffar. Det behövs eftersom de ekonomiska konsekvenserna av försäkringsbolagets ansvar är okända. Genom att sätta skaderisken i relation till försäkringspremien kan en ekonomiskt hållbar försäkring tillhandahållas.⁴¹ Eftersom biförpliktelserna syftar till att minska skaderisken har biförpliktelserna även en preventiv effekt på skador i allmänhet. Detta behövs eftersom försäkringen endast ska gälla skador som den försäkrade med rimliga åtgärder inte kan undvika.⁴² Påföljden om biförpliktelserna åsidosätts är att försäkringsersättningen helt eller delvis reduceras. En förutsättning för nedsättning är att biförpliktelserna åsidosätts med uppsåt eller olika grader av oaktsamhet. Vad som utgör oaktsamhet varierar mellan biförpliktelserna.⁴³ Biförpliktelserna kan åsidosättas av försäkringstagaren, den försäkrade eller någon som identifieras med den försäkrade.⁴⁴

Begreppet ”förpliktelse” är eventuellt ett inte helt korrekt begrepp att använda för att beskriva innebörden hos en biförpliktelse. Förvisso kan ersättningen alltså reduceras eller utebli vid brott mot biförpliktelserna, men i övrigt finns inte något tvång att följa dessa. Andra påföljder som är typiska för kontraktsbrott, exempelvis skadestånd, hävning eller ogiltigförklaring av avtalet, aktualiseras inte. I den juridiska doktrinen brukar biförpliktelser därför istället beskrivas som ”förutsättningar för försäkringsavtalet”.⁴⁵ Den tolkningen kan motiveras ytterligare eftersom biförpliktelserna, som beskrivits, är viktiga för bedömningen av om och hur något kan försäkras. Ett brott mot biförpliktelserna kan därför ses som ändrade förutsättningar för avtalet.⁴⁶

⁴⁰ Bengtsson (2010) s. 15 ff. och Bengtsson (2010) s. 255 ff.

⁴¹ Bengtsson (2010) s. 15 ff.

⁴² Bengtsson (2010) s. 256. och Nydrén (2009) s. 108.

⁴³ Hellner (1965) s. 135.

⁴⁴ Bengtsson (2010) s. 255.

⁴⁵ Bengtsson (2010) s. 255.

⁴⁶ Bengtsson (2010) s. 256.

2.2.2 Säkerhetsföreskrifter

2.2.2.1 Definition

Syftet med säkerhetsföreskrifter är att förhindra att försäkringsfall inträffar eller begränsa dess omfattning. Det handlar alltså inte om att reducera följderna av ett redan inträffat försäkringsfall. Syftet uppnås genom att säkerhetsföreskrifterna innehåller konkreta påbud eller handlingsätt riktade mot försäkringstagaren eller den försäkrade angående hur denne ska agera, både med aktivitet och passivitet.⁴⁷ Säkerhetsföreskrifter definieras i FAL 4 kap. 6 § 2 st.:

Med säkerhetsföreskrift avses en föreskrift om vissa bestämda handlingsätt eller anordningar som är ägnade att förebygga eller begränsa skada eller om vissa bestämda kvalifikationer hos den försäkrade eller dennes medhjälpare

Ett exempel på en säkerhetsföreskrift som avser aktivitet är att en lokal ska låsas och larmas vid vissa tidpunkter och dessutom eventuellt att låset och larmet ska vara av en speciell typ. Ett annat exempel är att anställda som hanterar ömtåligt och farligt material måste ha genomgått utbildning.⁴⁸ Säkerhetsföreskrifter som handlar om passivitet kan vara att brandfarliga varor inte får förvaras på en viss plats eller att ett brandfarligt arbete inte får utföras där sådana varor förvaras.⁴⁹

2.2.2.2 Förutsättningar för nedsättning

I FAL anges vad en säkerhetsföreskrift är och vilket syfte de har. Själva säkerhetsföreskrifterna måste däremot framgå av försäkringsvillkoren eller en författning som villkoren hänvisar till om försäkringsbolaget vill att den försäkrade agerar i enlighet med föreskriften. Ett annat krav är att säkerhetsföreskrifterna är förhållandevis tydliga angående hur försäkringstagaren ska agera. En säkerhetsföreskrift kan bli åsidosatt antingen av den försäkrade själv eller av någon som identifieras med honom.⁵⁰ Angående företagsförsäkring föreskriver FAL 8 kap. 12 § 1 st. 1 men. följande:

Om den försäkrade vid försäkringsfallet har försummat att följa en säkerhetsföreskrift som framgår av försäkringsvillkoren eller av en författning som villkoren hänvisar till, betalas ersättning från försäkringen endast i den utsträckning skadan får antas ha inträffat även om föreskriften hade iakttagits.

Paragrafen, FAL 8 kap. 12 § 1 st. 1 men., är tvingande och föreskriver att en säkerhetsföreskrift endast kan föranleda påföljd om åsidosättande kan anses ha skett av uppsåt eller av oaktsamhet. Ett exempel på uppsåtligt åsidosättande kan vara att någon på den försäkrades sida medvetet lämnar dörren eller fönstret olåst vid stängning av en butik varpå butiken drabbas av ett inbrott. Oaktsamhet föreligger om någon på den försäkrades sida av glömska eller liknande inte låser. Exakt vad som utgör oaktsamhet är emellertid av underordnad betydelse när det gäller säkerhetsföreskrifter i

⁴⁷ Bengtsson (2010) s. 280.

⁴⁸ Prop. 2003/04:150 s. 418 och s. 467.

⁴⁹ Ullman (2009) s. 229.

⁵⁰ Bengtsson (2010) s. 362 ff.

företagsföreskrift. Av propositionen följer nämligen att om en säkerhetsföreskrift åsidosatts kan det ofta ”anses styrkt” att oaktsamhet har förekommit hos någon som den försäkrade svarar för.⁵¹ Ullman beskriver att försummelsen ligger ”i sakens natur”.⁵²

2.2.3 Framkallande av försäkringsfallet

2.2.3.1 Definition

Syftet med reglerna om framkallande av försäkringsfallet är att förhindra att en skada inträffar. Reglerna finns i FAL 8 kap. 11 § och föreskriver följande:

1st: Försäkringsbolaget är fritt från ansvar mot en försäkrad som har framkallat ett försäkringsfall uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet. Detsamma gäller om den försäkrade annars måste antas ha handlat eller underlåtit att handla i vetskap om att detta innebar en betydande risk för att skadan skulle inträffa.

2st: Har en försäkrad förvärrat följderna av ett försäkringsfall på sätt som sägs i första stycket, är försäkringsbolaget fritt från ansvar mot den försäkrade i den utsträckning förhållandet har påverkat skadan.

3:st I försäkringsavtalet får föreskrivas att första och andra styckena skall tillämpas också vid annan vårdslöshet än som anges där.

Av FAL 8 kap. 11 § 3 st. följer alltså att reglerna om framkallande av försäkringsfallet är dispositiva. Utgångspunkten är att ett försäkringsfall som framkallas med uppsåt eller grov vårdslöshet inte ska ersättas fullt ut. Det är dock tillåtet för bolaget att föreskriva om påföljd redan vid en lägre grad av vårdslöshet. Med vårdslöshet likställs, enligt FAL 8 kap. 11 § 1 st. 2 men., ett agerande som innebär att den försäkrade insett att det förelåg en betydande skaderisk.⁵³

2.2.3.2 Förutsättningar för nedsättning

Utgångspunkten är alltså att den försäkrade, eller för den del någon som identifieras med honom, antingen framkallar försäkringsfallet eller agerar med vetskap om att en betydande skaderisk föreligger. Gällande medvetet risktagande är en generell regel att det ställs hårdare krav på företag än privatpersoner att inse konsekvenserna av sitt agerande. Ett krav för nedsättning är att det råder kausalitet mellan det uppsåtliga eller vårdslösa agerandet och det inträffade försäkringsfallet. Om den försäkrade anses ha framkallat försäkringsfallet med uppsåt eller vårdslöshet därför att denne brutit mot en säkerhetsföreskrift är det den försäkrade som ska göra antagligt att det saknas kausalitet mellan brottet mot säkerhetsföreskriften och skadan. I annat fall ligger bevisbördan på försäkringsbolaget att kausalitet finns mellan det uppsåtliga eller vårdslösa agerandet och det inträffade försäkringsfallet.⁵⁴

⁵¹ Ullman (2009) s. 264.

⁵² Ullman (2009) s. 238.

⁵³ Bengtsson (2010) s. 361.

⁵⁴ Prop. 2003/04:150 s. 466.

Av FAL 8 kap. 11 § 3 st. följer att påföljd förutsätter att försäkringsfallet framkallats med uppsåt, grov vårdslöshet, medvetet risktagande eller annan grad av vårdslöshet som följer av försäkringsavtalet. I denna uppsats finns ingen anledning att ytterligare utreda vad som avses med att försäkringsfallet vållas med uppsåt. Det är, mot bakgrund av de rättsfall som ligger till grund för analysen i detta arbete, mer relevant att översiktligt beskriva vad som avses med grov vårdslöshet. I propositionen finns emellertid ingen definition. Bengtsson har dock olika förklaringar till vad som åsyftats.⁵⁵ Grov vårdslöshet kan föreligga när:

1. Den försäkrade tar en påtaglig risk därför att försäkringsskyddet funnits, med andra ord: en oförsäkrad person skulle inte agerat som försäkringstagaren.
2. Upprepad vårdslöshet kan bli grov, exempelvis om en arbetsmetod används igen trots att den tidigare medfört skada.

2.2.4 Räddningsplikten

2.2.4.1 Definition

Syftet med räddningsplikten är att förhindra att ett försäkringsfall inträffar samt att minska skadans omfattning. Räddningsplikten regleras av FAL 8 kap. 13 § som hänvisar till FAL 4 kap. 7 §, där står:

1st: När ett försäkringsfall inträffar eller kan befaras vara omedelbart förestående, skall den försäkrade efter förmåga vidta åtgärder för att hindra eller minska skadan och, om någon annan är ersättningskyldig, för att bevara den rätt försäkringsbolaget kan ha mot denne.

2st: Har den försäkrade uppsåtligt åsidosatt sina skyldigheter enligt första stycket, kan ersättningen sättas ned såvitt angår honom efter vad som är skäligt med hänsyn till hans förhållanden och omständigheterna i övrigt. Detsamma gäller om den försäkrade har åsidosatt sina skyldigheter med vetskap om att det innebar en betydande risk för att skadan skulle inträffa eller annars genom grov vårdslöshet

Bedömningen av när försäkringsfallet enligt 1 st. är ”omedelbart förestående” är objektiv. Det avgörande för om brott mot räddningsplikten förelegat är alltså inte hur den försäkrade uppfattat risken för försäkringsfallets inträffande utan hur de verkliga förhållandena varit.⁵⁶ Räddningsplikten innebär att den försäkrade ska vidta dels skadeförhindrande åtgärder, dels skademinskande åtgärder. Rekviritet ”vidta åtgärder” innebär en plikt både att agera och att underlåta att agera. Likaså kan brott mot räddningsplikten begås både med handling och passivitet.⁵⁷ Räddningspliktens omfattning beror på den försäkrades förmåga. I propositionen belyses endast att det ställs högre krav på företag än på privatpersoner att agera i en ”besvärlig situation”.⁵⁸ Konkreta exempel på räddningsplikten är att den försäkrade vid en brand ska tillkalla brandkåren, eller vid inbrott tillkalla polisen.⁵⁹

⁵⁵ Bengtsson (2017) s. 62.

⁵⁶ Radetzki (2009) s. 149.

⁵⁷ Radetzki (2009) s. 152.

⁵⁸ Prop. 2003/04:150 s. 467.

⁵⁹ Radetzki (2009) s. 153.

2.2.4.2 Förutsättningar för nedsättning

Reglerna om räddningsplikten är tvingande. Det innebär att även om det saknas föreskrifter i försäkringsvillkoren om vilka åtgärder som ska vidtas för att uppfylla räddningsplikten har den försäkrade, eller någon som identifieras med honom, en skyldighet att hindra eller begränsa skadans omfattning. Om det däremot finns sådana föreskrifter är den försäkrade skyldig att följa dem förutsatt att det inte är omöjligt i det aktuella fallet. Även om villkoren innehåller räddningsföreskrifter kan den försäkrade vara skyldig att vidta mer långtgående åtgärder.⁶⁰

Brott mot räddningsplikten kan endast begås med uppsåt, grov vårdslöshet, eller medvetet risktagande. Uppsåt föreligger när den försäkrade har uppfattat dels att försäkringsfallet varit omedelbart förestående, dels att räddningsåtgärder hade varit skademinskade. Därtill har den försäkrade, trots denna vetskap, avsiktligt valt att inte förhindra eller begränsa följderna av försäkringsfallet.⁶¹

Brott mot räddningsplikten genom ett medvetet risktagande har likheter med ett uppsåtligt åsidosättande. Ett medvetet risktagande kräver nämligen också att den försäkrade rent faktiskt insett att försäkringsfallet varit förestående och att räddningsåtgärder hade medfört att skadan inte inträffat eller varit skademinskande. Däremot är det tillräckligt att den försäkrade, istället för att direkt vetskap, insett att handlingen medfört en ”betydande risk” att skadan inträffar eller förvärras. Radetzki, beskriver det som att den försäkrade insett att räddningsåtgärden ”med stor sannolikhet” varit skademinskande eller att försäkringsfallet inte inträffat.⁶²

Gällande brott mot räddningsplikten med grov vårdslöshet finns det ingen exakt definition i FAL som anger vad som krävs för att man ska nå upp till denna grad av oaktsamhet. Radetzki beskriver emellertid att det handlar om ageranden som är på gränsen till uppsåtliga. Han ger några exempel. Grov vårdslöshet kan föreligga när den försäkrade agerar ”med betydande hänsynslöshet eller nonchalans” eller ”omdömeslöst”.⁶³

⁶⁰ Radetzki (2009) s. 153.

⁶¹ Radetzki (2009) s. 161 f.

⁶² Radetzki (2009) s. 166 f.

⁶³ Radetzki (2009) s. 162 f.

3 Allmänt om identifikation

3.1 Identifikation i företagsförsäkring

I avsnitt 2.2.1 har konstaterats att försäkringsavtalet innehåller biförpliktelser och att dessa:

1. Riktat sig mot försäkringstagaren eller den försäkrade
2. Kan åsidosättas endast med uppsåt och olika grader av oaktsamhet
3. Ett åsidosättande medför att ersättningen helt eller delvis reduceras.

Vidare har beskrivits att en företagsförsäkring tecknas av ett företag som blir både försäkringstagare och försäkrad. Företaget är en juridisk person som företräds av bolagsorganen och därtill kan ha dels egna anställda, dels anlidade uppdragstagare som alltså är självständiga företag.⁶⁴ När det gäller bedömningen av om det försäkrade företaget har uppfyllt sina biförpliktelser enligt försäkringsavtalet aktualiseras frågan om *identifikation*. Frågan är alltså vilka personer, med anknytning till det försäkrade företags verksamhet, som kan begå brott mot biförpliktelserna så att påföljden, alltså en helt eller delvis reducerad försäkringsersättning, drabbar det försäkrade företaget.⁶⁵ Bengtsson definierar identifikation så att frågan är om påföljderna ska inträda trots att brottet mot biförpliktelserna inte begåtts av den försäkrade själv.⁶⁶

Utifrån vad som sagts ovan står det klart att identifikation innebär att brott mot biförpliktelserna som begås av någon med anknytning till försäkringstagaren eller den försäkrade kan leda till att påföljderna inträder. Identifikation kan alltså beskrivas som en metod för att i större omfattning uppnå syftet med biförpliktelserna. I avsnitt 2.2.1 har konstaterats att biförpliktelser har två huvudsakliga syften, nämligen att:

1. Uppnå ett hållbart förhållande mellan skaderisken och försäkringspremien
2. Uppnå en preventiv effekt på skador i allmänhet så att försäkringen används till det den är tänkt för, nämligen skydd mot skador som är svåra att undvika.

Enligt Bengtsson är det första skälet, att åstadkomma en hållbar försäkringspremie, inte ett argument för identifikation. Det gäller i synnerhet identifikation vid framkallande av försäkringsfallet. Anledningen är att det är sällsynt att anställda eller andra medhjälpare uppsåtligen eller med tillräcklig oaktsamhet vållar försäkringsfallet.⁶⁷ Nydrén instämmer och framhåller att försäkringen medför så kallat reparationshänsyn till förmån för den försäkrade. Försäkringen ska alltså skydda den försäkrade mot svårundvikbara skador, men inte mot skador som kan förhindras. Detta innebär att det huvudsakliga argumentet för identifikation är prevention. Ju fler på

⁶⁴ Jfr. Nydrén (2009) s. 118.

⁶⁵ Nydrén (2009) s. 103.

⁶⁶ Bengtsson (1998) s. 178.

⁶⁷ Bengtsson (1998) s. 179.

den försäkrades sida som kan likställas med den honom, ju fler måste uppfylla biförpliktelseerna, varmed försäkringsbolagets betalningsansvar minskar och kostanden för premien kan hållas nere. Nydrén pekar även på en viktig begränsning för identifikationens omfattning. Eftersom identifikation ska förhindra att försäkringsfallet inträffar kan den inte vara mer långtgående än att personerna som identifieras med den försäkrade har verklig möjlighet att uppfylla biförpliktelseerna.⁶⁸

3.2 Teorier om identifikation

3.2.1 Riskbegränsningsteorin

Det finns ett antal teorier som förklarar syftet med identifikation och utifrån det anger vem som kan identifieras med den försäkrade.⁶⁹ I samband med sin beskrivning av teorierna har dock Hellner menat att ”man torde dock kunna ställa sig tvivlande till teorierna även om man beaktar dem som sammanfattningar av rättspolitiska skäl”.⁷⁰ Vidare menar Hellner att identifikationsteorierna ska ses som ”ytterlighetsståndpunkter” och att det går ”[...] att intaga mellanliggande ståndpunkter”.⁷¹ Han menar också att exempelvis riskbegränsningsteorin ”[...] utvisar åtskilliga oklarheter [...]”.⁷² Enligt min mening presenterar teorierna emellertid viktiga och vägledande utgångspunkter för hur identifikation bör tillämpas. Däremot kan teorierna, mot bakgrund av dessa uttalanden, inte på egen hand ge tillräckligt stöd för hur identifikationsparagraferna i FAL ska tillämpas. I uppsatsen används därför dessa teorier tillsammans med annat material i form av doktrin, rättspraxis, förarbetena till FAL och jämförelser med reglerna om ansvar för annans vållande i skadeståndsrätten. Syftet är att utreda dels vilka grupper som kan identifieras med det försäkrade företaget och dels vad som avgör vem inom respektive grupp som kan identifieras med det försäkrade företaget.⁷³

Utgångspunkten för riskbegränsningsteorin är att försäkringsbolaget, genom biförpliktelseerna, har velat begränsa skaderisken och därmed även sitt åtagande enligt försäkringsavtalet. Enligt teorin är personer som påverkar skaderisken riskfigurer. Riskfigurer är en samlande beteckning för den försäkrade, och var och en som på motsvarande vis påverkar risken för att ett försäkringsfall ska inträffa. Om den försäkrade företräds av en anställd eller uppdragstagare som påverkar skaderisken är även dessa riskfigurer.⁷⁴

Enligt riskbegränsningsteorin är det avgörande kriteriet för om någon ska identifieras med den försäkrade att denne haft ett verkligt inflytande över skaderisken. Om den försäkrade är ett företag innebär riskbegränsningsteorin

⁶⁸ Nydrén (2009) s. 108.

⁶⁹ Hellner (1965) s. 289. och jfr. Nydrén (2009) s. 104 f.

⁷⁰ Hellner (1965) s. 290.

⁷¹ Hellner (1965) s. 290.

⁷² Hellner (1965) s. 290.

⁷³ Se användningen av teorierna i avsnitt 7.1.1, avsnitt 7.1.2, avsnitt 7.2.1 och avsnitt 7.3.1.

⁷⁴ Hellner (1965) s. 289.

att företagets medhjälpare, alltså anställda och anlitate uppdragstagare, vanligtvis är att betrakta som riskfigurer som ska identifieras med den försäkrade.⁷⁵ Enligt riskbegränsningsteorin ska alltså identifikation ske i stor utsträckning. Anledningen är, som namnet antyder och som beskrivits i ovanstående stycke, att teorins utgångspunkt är försäkringsbolagets behov att genom biförpliktelserna, och alltså genom identifikation, begränsa sitt åtagande.⁷⁶ I doktrin har framförts att styrelsen och VD:n i ett aktiebolag är typiska riskfigurer, oavsett om de agerar i företagets intresse eller av andra skäl. Även andra medhjälpare med ansvar för olika delar av företaget, exempelvis en viss avdelning, kan vara riskfigurer. Däremot är arbetare eller kontorstjänstemän inte riskfigurer, eftersom de principiellt, inte i tillräcklig omfattning kan påverka skaderisken. Sådana personer är snarare ”verktyg” för den med bestämmanderätt i företaget.⁷⁷

3.2.2 Förverkandeteorin

Enligt förverkandeteorin ska den försäkrade drabbas av en sanktion när biförpliktelserna åsidosätts. Sanktionen, alltså reduceringen av försäkringsersättningen, motiveras av moraliska och preventiva skäl.⁷⁸ Den moraliska aspekten handlar om att försäkringsersättning av princip inte bör utbetalas vid uppsåtliga och grovt vårdslöst ageranden som framkallar eller medverkar till skadan.⁷⁹ Även den preventiva aspekten handlar om försäkringens syfte. Försäkringen erbjuder skydd mot skador som är svårundvikbara, inte för skador som kan förhindras om biförpliktelserna följs.⁸⁰ En viktig del i teorin är att endast den försäkrade kan begå brott mot biförpliktelserna så att sanktionen inträder. Identifikation ska alltså inte ske alls eller endast i liten omfattning. I doktrin har som exempel framförts att om VD:n i det försäkrade företaget uppsåtligt sätter eld på företagets egendom har företaget rätt till försäkringsersättning.⁸¹ En uppfattning i linje med förverkandeteorin beskrivs i SOU:n till GFAL. Dåvarande rättspraxis ifrågasatte inte att det försäkrade företaget hade rätt till ersättning om försäkringsfallet framkallats av exempelvis en arbetschef eller arbetare. Sådana fall var ”utan tvekan” ersättningsbart.⁸² Som nämnts ovan i avsnitt 3.2.1 menar dock Hellner att identifikationsteorierna är ”ytterlighetsståndpunkter” och att ”mellanliggande ståndpunkter” också är tillåtna.⁸³ Mot bakgrund av detta uttalande menar jag att förverkandeteorin sannolikt ska anses ge uttryck för att identifikation endast ska tillämpas i liten utsträckning snarare än att identifikation inte ska tillämpas alls.

⁷⁵ Hellner (1965) s. 290.

⁷⁶ Nydrén (2009) s. 105.

⁷⁷ Svjt 1922 s. 153 på sida 163 ff.

⁷⁸ Hellner (1965) s. 290.

⁷⁹ Jfr. SOU 1925:21 s. 91.

⁸⁰ Jfr. Bengtsson (1998) s. 26. & jfr. Nydrén (2009) s. 108.

⁸¹ Hellner (1965) s. 290.

⁸² SOU 1925:21 s. 93.

⁸³ Hellner (1965) s. 290.

3.2.3 Grundts teori

Grundt, en rättsvetenskapsman från Norge, presenterade olika teorier om identifikation. Enligt honom behövde identifikation anpassas efter biförpliktelsekonstruktion. Grundt delade in biförpliktelsekonstruktionerna i kategorier. Kategorin där framkallande av försäkringsfallet och räddningsplikten ingick avsåg den försäkrades ageranden som direkt påverkade skaderisken. Angående dessa biförpliktelser var kriteriet att endast företrädare för den försäkrade kunde identifieras med denne. ”Vanliga arbetare” skulle inte identifieras med den försäkrade. Däremot andra medhjälpare med ”självständigt ansvar”, exempelvis driftsledare, styrelse och VD, skulle identifieras. Gällande den tredje kategorin av biförpliktelser, nämligen säkerhetsföreskrifter, menade Grundt att det var lagstiftarens sak att avgöra i vilken utsträckning identifikation skulle ske.⁸⁴

3.2.4 Medhjälpansvaret inom avtalsrätten

Inom försäkringsrätten har det avtalsrättsliga medhjälpansvaret använts som argument för en långtgående identifikation med den försäkrade.⁸⁵ Medhjälpansvaret innebär att en part, som huvudregel, ansvarar för att den avtalade *prestationen utförs* även om han sätter andra i sitt ställe, exempelvis egna anställda och anlitade uppdragstagare, alltså självständiga företagare.⁸⁶ Likaså ansvarar en avtalspart för *vållande* av uppdragstagare och dennes anställda vid utförande av uppdraget.⁸⁷ Tillämpning av allmänna avtalsrättsliga principer har emellertid ifrågasatts i doktrin. Anledningen är att biförpliktelsekonstruktionerna skiljer sig från andra förpliktelser.⁸⁸

3.3 Ansvar för annans vållande i skadeståndsrätten – en parallell

3.3.1 Principalansvaret

3.3.1.1 Allmänt

I skadeståndsrätten kan en arbetsgivare i vissa fall bli skadeståndsskyldig för vållande av anställda och i vissa fall även andra när dessa utför ett arbete för dennes räkning. Ansvaret benämns principalansvar och regleras av SKL 3 kap. 1 §. Utgångspunkten är att ansvaret omfattar arbetstagares vållande i tjänsten. Av SKL 6 kap. 5 § 3 p. följer emellertid att även ”likställda arbetstagare” omfattas. Det som avses är uppdragstagare, alltså självständiga företagare, som anlitats av företaget för arbetets utförande.⁸⁹ Klart är alltså att i skadeståndsrätten uppstår två frågor:

⁸⁴ Hellner (1965) s. 291 f.

⁸⁵ Hellner (1965) s. 289.

⁸⁶ Hellner, Hager & Persson (2015) s. 125 f.

⁸⁷ Hellner & Radetzki (2014) s. 157.

⁸⁸ Hellner (1965) s. 289.

⁸⁹ Hellner & Radetzki (2014) s. 150.

1. Ansvarar arbetsgivaren arbetstagarnas vållande i tjänsten?
2. Ansvarar arbetsgivaren för anlitate uppdragstagares vållande i samband med arbetets utförande?

Situationen, när principalansvaret uppstår, liknar dem som aktualiserar identifikation inom försäkringsrätten.⁹⁰ Enligt min mening är principalansvaret därför relevant för hur identifikation ska tillämpas i försäkringsrätten. Utgångspunkten för detta är att arbetsgivaren kan vara det försäkrade företaget. Därefter finns, enligt min mening, ett antal argument.

För det första aktualiseras principalansvaret när en arbetstagare, eller en uppdragstagare med egna anställda, åtar sig att utföra arbete för arbetsgivaren.⁹¹ Om arbetstagaren eller uppdragstagarens anställda vållar arbetsgivaren skada, så att försäkringsfall föreligger och samtidigt begår brott mot biförpliktelserna, uppstår på motsvarande sätt frågan om brottet mot biförpliktelserna ska belasta arbetsgivaren, alltså ”den försäkrade”.⁹²

För det andra är en fråga angående principalansvaret vem av ”arbetsgivaren”, som för tydlighetens skull kan kallas huvudman, och uppdragstagaren som är arbetsgivare åt uppdragstagarens anställda.⁹³ Svaret är förvisso inte avgörande för om den anlitate uppdragstagarens anställda, när de överträtt biförpliktelserna, ska likställas med det försäkrade företaget. Regleringen i FAL innebär nämligen att identifikation kan ske både med anställda och uppdragstagare.⁹⁴ Däremot är en viktig faktor i bedömningen, både angående vem som ansvarar enligt principalansvaret och vem som ska identifieras med den försäkrade, vem som haft arbetsledningsansvaret över personerna som vållat skadan.⁹⁵ Den person, antingen i det försäkrade företaget eller i det anlitate företaget, som enligt den skadeståndsrättsliga bedömningen haft arbetsledningsansvaret har typiskt sett haft inflytande över skaderisken och kan identifieras med det försäkrade företaget.⁹⁶

I rättsfallen som redovisas nedan har HD fått ta ställning till vem av huvud- och uppdragstagaren som genom principalansvaret ansvar för uppdragstagarens anställda. En viktig del i denna bedömning är alltså vem som haft arbetsledningsansvaret.

3.3.1.2 NJA 1992 s. 21 – vem har principalansvaret

Melleruds Svetsmekano AB, ett företag som utförde svetsarbeten, fick i uppdrag av Dalbo Kvartsit, ett företag som drev stenkrossverksamhet, att utföra reparationsarbeten på en stenkrossanläggning. En anställd svetsare på Melleruds Svetsmekano AB använde svetslåga för att utföra arbetet. Vid

⁹⁰ Jfr. Hellner & Radetzki (2014) s. 148. och Nydrén (2009) s. 103.

⁹¹ Hellner & Radetzki (2014) s. 148.

⁹² Jfr. Nydrén (2009) s. 108.

⁹³ Hellner & Radetzki (2014) s. 155.

⁹⁴ Se kap. 4.2.2 & kap. 5.2.2. nedan.

⁹⁵ Jfr. Hellner & Radetzki s. 155. och Jfr. Nydrén (2009) s. 117 och s. 121.

⁹⁶ Jfr. avsnitt 3.1 och avsnitt 3.2.1.

svetsningen uppstod eldslågor som resulterade i en omfattande eldsvåda i anläggningen.⁹⁷

Dalbo väckte talan mot Svetsmekano och yrkade ersättning för den brandskadade stenkrossanläggningen. Grunden var att Svetsmekano, genom principalansvaret, ansvarade för svetsaren. Svetsmekano invände att de endast ställt svetsaren till Dalbos förfogande och att svetsaren stått under Dalbos arbetsledning.⁹⁸

HD utreder vem som bär principalansvaret. Det konstateras att Svetsmekano, genom avtalet, åtagit sig att tillhandahålla Dalbo en kvalificerad yrkesman som skulle utföra arbetsuppgifterna på ett fackmannamässigt sätt. Vidare menade HD att svetsaren haft tillräckliga kvalifikationer att utföra svetsningsarbetet. Av dessa två anledningar menade HD att Dalbo förvisso haft ett arbetsledningsansvar, men det omfattade endast att anvisa svetsaren olika arbetsuppgifter. Därtill låg arbetsuppgifterna inom ramen för avtalet att utföra reparationsarbete på stenkrossen. Principalansvaret åvilade av dessa anledningar Svetsmekano.⁹⁹

3.3.1.3 NJA 1979 s. 773 – vem har principalsvaret

En villaägare gav i uppdrag åt en installatör med egen rörledningsentreprenadrörelse, att utföra dränering runt villan. Installatören anlät i sin tur Malmö Kranuthyrning AB, ett uthyrningsföretag som tillhandahöll grävmaskin och förare, för att utföra grävarbetet. Vid arbetets utförande rasade en gavel på villan cirka tre meter från där grävmaskinisten grävt en 2,65 meter djup grop. Villaägaren stämde både installatören och uthyrningsföretaget och yrkade ersättning för skadan. Frågan uppstod vem av installatören och uthyrningsföretaget som var grävmaskinistens arbetsgivare och därmed, genom principalansvaret, ansvarade för grävmaskinistens vållande.¹⁰⁰

HD sökte inledningsvis ledning av propositionen till SKL. Där framgick att det ska bedömas vem av uthyrningsföretaget eller företaget som hyr arbetstagaren som utövar kontroll och arbetsledning över arbetstagaren. HD konstaterar att avtalet mellan installatören och uthyrningsföretaget innebar att arbetsledningen för grävningsarbetet ankom på den anlätade installatören. Därtill hade installatören rent faktiskt lett och övervakat arbetet.¹⁰¹ Avgörande betydelse fästes dock vid att Kranuthyrning AB:s verksamhet bestod av yrkesmässig uthyrning av maskin och förare, samtidigt som installatören inte överhuvudtaget hade några egna anställda. Därför blev inte installatören ansvarig genom principalansvaret, trots att han haft arbetsledningsansvaret.¹⁰²

⁹⁷ NJA 1992 s. 21 (på s. 21).

⁹⁸ NJA 1992 s. 21 (på s. 21f.).

⁹⁹ NJA 1992 s. 21 (på s. 25f.).

¹⁰⁰ NJA 1979 s. 773 (på s. 774).

¹⁰¹ NJA 1979 s. 773 (på s. 785).

¹⁰² NJA 1979 s. 773 (på s. 786).

3.3.1.4 Rättsfallsanalys

I NJA 1992 s. 21 anlidade Dalbo ett företag, Svetsmekano, som tillhandahöll en svetsare som skulle utföra arbetsuppgifterna. Eftersom svetsaren varit en kvalificerad yrkesman omfattade Dalbos arbetsledningsansvar endast att anvisa svetsaren arbetsuppgifterna. Därför blev istället Svetsmekano, genom principalansvaret, ansvariga.¹⁰³ Ett liknande resonemang förs i NJA 1979 s. 773. Eftersom installatören rent faktiskt lett och övervakat arbetet hade han arbetsledningsansvaret. Däremot var Kranuthyrning AB:s verksamhet specialiserad på att tillhandahålla arbetskraft och därtill hade installatören inte egna anställda. Därför blev inte installatören ansvarig enligt principalansvaret.¹⁰⁴

Båda fallen visar att arbetsledningsansvaret är en viktig del i bedömningen av vem som är arbetsgivare åt uppdragstagarens anställda och därför ansvarar för deras vållande. Den part som anses vara arbetsgivare har troligen alltså även haft arbetsledningsansvaret. I försäkringsrätten kan det innebära att den person, hos någon av parterna, som rent faktiskt haft arbetsledningsansvaret identifieras med det försäkrade företaget. Detta är förenligt med Nydréns resonemang: personen med arbetsledningsansvaret har, just på grund av arbetsledningsansvaret, haft möjlighet att påverka skaderisken och iakttaga biförpliktelserna.¹⁰⁵

3.3.2 Passiv identifikation

I skadeståndsrätten, vilket följer av SKL 6 kap. 1 § 2 st., kan ett skadestånd jämkas på grund av medvållande av någon på den skadelidandes sida. Denna jämkning av skadeståndet kallas för ”passiv identifikation” och innebär att medvållande av någon på den skadelidandes sida bedöms som om den skadelidande själv varit medvållande. Ett exempel är att en maskin, som tillhör arbetsgivaren, skadas av tredje mans vållande men att en anställd dessutom varit medvållande. Då kan alltså arbetsgivarens skadestånd jämkas som om arbetsgivaren själv varit medvållande till att maskinen skadats.¹⁰⁶

Enligt min mening är det tänkbart att passiv identifikation inom skadeståndsrätten, till viss del, kan vara vägledande för försäkringsrättslig identifikation. Inom båda rättsområdena handlar identifikation om att någon på arbetsgivarens, tillika det försäkrade företags sida, genom uppsåt eller oaktsamhet vållar eller bidrar till att arbetsgivaren/det försäkrade företaget lider en skada. Vidare gäller gemensamt för båda rättsområdena att det skadelidande företags ersättning, antingen skadestånd eller försäkringsersättning, kan jämkas härav. Inom skadeståndsrätten påverkas ersättningen av att medhjälparen varit medvållande till skadan och i försäkringsrätten av att medhjälparen överträtt biförpliktelserna. Därtill kan ett agerande, som skadeståndsrättsligt innebär att någon medhjälpare varit medvållande, inom försäkringsrätten innebära att försäkringsfallet exempelvis anses framkallat varmed brott mot skyldigheten att inte framkalla försäkringsfallet föreligger.

¹⁰³ Se avsnitt 3.3.1.2.

¹⁰⁴ Se avsnitt 3.3.1.3.

¹⁰⁵ Jfr. avsnitt 3.1. och avsnitt 4.2.3.2. och avsnitt 5.2.2.

¹⁰⁶ Hellner & Radetzki (2014) s. 218.

Eftersom situationen som aktualiserar passiv identifikation i skadeståndsrätten liknar den som aktualiserar identifikation i försäkringsrätten är det relevantt att undersöka kriterierna för ”passiv identifikation”.

Frågan är alltså vem inom skadeståndsrätten som kan identifieras med arbetsgivaren när denne lidit skada så att situationen bedöms som om arbetsgivaren själv vållat den. Enligt Bengtsson är det anställda och ibland också andra medhjälpare som på detta vis kan vara medvållande till arbetsgivarens skada.¹⁰⁷ Hellner och Radetzki instämmer och anför därutöver att passiv identifikation kan innebära ett mer långtgående ansvar för arbetsgivaren över medhjälparnas ageranden än principalansvaret. Har arbetstagaren eller uppdragstagaren haft arbetsuppgifter som involverat att vårda den egendom som sedermera skadats är det sannolikt att skadan anses vållad av arbetsgivaren själv. Däremot är det annars ”tvivelaktigt” att anlitate uppdragstagare, när de varit medvållande till arbetsgivarens skada, överhuvudtaget kan identifieras så att det påverkar skadeståndet till arbetsgivaren.¹⁰⁸

Sammanfattningsvis kan konstateras att om passiv identifikation ska vara vägledande för identifikation inom försäkringsrätten är det anställda och uppdragstagare i det försäkrade företaget som kan identifieras med detta. Det kan även konstateras att identifikation inom båda rättsområdena sker därför att medhjälparna på något vis bidrar till arbetsgivarens/det försäkrade företagens skada så att det finns anledning att jämka skadeersättningen.

3.3.3 Non-delegable duties

Principen om ”non-delegable duties” aktualiseras när den som anlitar en uppdragstagare har ett ansvar att vidta vissa åtgärder för att tillgodose allmän säkerhet. Principen innebär att ansvaret, som måste följas av lag eller avtal, inte kan överlåtas på uppdragstagaren även om det är dennes anställda som utför arbetet.¹⁰⁹

Non-delegable duties brukar, liksom principalansvaret, inte åberopas som argument för identifikation. En personlig reflektion är dock att non-delegable duties handlar om huruvida den som anlitar en uppdragstagare, vid den specifika situationen att lag eller avtal föreskriver att vissa åtgärder ska vidtas, blir ansvarig för att uppdragstagaren inte vidtar åtgärderna. Frågan inom försäkringsrätten är, på motsvarande vis, om den som anlitar uppdragstagaren ansvarar för att uppdragstagarens anställda bryter mot biförpliktelseerna.¹¹⁰ Därför menar jag att non-delegable duties möjligen kan vara ett argument för att uppdragstagarens anställda ska identifieras med det försäkrade företaget som anlitar uppdragstagaren. Det försäkrade företaget har en plikt, inte genom lag men genom försäkringsavtalet, att uppfylla säkerhetsföreskrifterna.

¹⁰⁷ Karnov, internet, skadeståndslagen (1972:207) 6 kap. 1 §, not 147, 2018-12-14.

¹⁰⁸ Hellner, Radetzki (2014) s. 218.

¹⁰⁹ Hellner & Radetzki (2014) s. 158 f.

¹¹⁰ Jfr. Nydrén (2009) s. 108. och jfr. Bengtsson (2010) s. 363.

3.4 Sammanfattande analys

Identifikation kan definieras som en fråga om när en överträdelse av biförpliktelse av annan än den försäkrade ska medföra att påföljderna inträder. Det huvudsakliga syftet med identifikation är prevention, alltså att förhindra de skador som kan undvikas. Angående företagsförsäkring aktualiseras identifikation i bedömningen av om det försäkrade företaget har uppfyllt biförpliktelse. En allmän begränsning av identifikationens omfattning är därför att den som identifieras ska ha möjlighet att uppfylla biförpliktelse.¹¹¹

Det finns teorier som förklarar vad syftet med identifikation är och utifrån det ger argument för vem som kan identifieras med den försäkrade. Utgångspunkten i riskbegränsningsteorin är att biförpliktelse begränsar försäkringsbolagets åtagande enligt försäkringsavtalet. Enligt teorin ska ”riskfigurer” på den försäkrades sida identifieras med den försäkrade. Riskfigurerna, utgörs enligt teorin, av VD och styrelse som har inflytande över skaderisken och har alltså möjlighet att iaktta biförpliktelse.¹¹²

Förverkandeteorin ser påföljderna om den försäkrade begår brott mot biförpliktelse som en sanktion. Sanktionen ska endast drabba den försäkrade och därför kan endast den försäkrade själv begå brott mot biförpliktelse så att påföljderna inträffar. Identifikation ska därför ske i liten omfattning.¹¹³

Grundts teori gäller främst framkallande av försäkringsfallet och räddningsplikt. Den innebär, i enlighet med riskbegränsningsteorin, att personer i ledande ställning på det försäkrade företaget kan identifieras.¹¹⁴

Medhjälpansvaret inom avtalsrätten kan användas som argument för att anlitate uppdragstagare, alltså självständiga företag, ska identifieras med det försäkrade företaget. Argumentet har dock mött motstånd i doktrin. Innebörden av medhjälpansvaret är dels att part inte kan överlåta ansvaret för en kontraktsförpliktelse, dels ansvarar för andras vållande när kontraktsförpliktelsen utförs.¹¹⁵

Ledning för tillämpning av försäkringsrättslig identifikation kan, enligt min mening, även sökas från skadeståndsrätten. I både skadeståndsrätten och försäkringsrätten kan nämligen arbetsgivaren, tillika det försäkrade företaget, bli ansvarigt för när personer med anknytning till företaget agerar. Principalansvaret innebär att arbetsgivaren ansvarar för anställdas och, under vissa förutsättningar, anlitate uppdragstagares vållande i samband med arbetets utförande. På motsvarande sätt uppstår i försäkringsrätten frågan om brott mot biförpliktelse i samband med arbetets utförande ska drabba, den försäkrade, arbetsgivaren. Därtill kan bedömningen av om arbetsgivaren

¹¹¹ Se avsnitt 3.1.

¹¹² Se avsnitt 3.2.1.

¹¹³ Se avsnitt 3.2.2.

¹¹⁴ Se avsnitt 3.2.3.

¹¹⁵ Se avsnitt 3.2.4.

ansvarar enligt principalansvaret, därför att denne haft arbetsledningsansvaret, även indikera om den som begått brott mot biförpliktelsen ska identifieras med detta företag.¹¹⁶

Ytterligare vägledning för tillämpningen av försäkringsrättslig identifikation kan eventuellt sökas utifrån ”passiv identifikation” inom skadeståndsrätten. Passiv identifikation innebär att medvållande av någon på arbetsgivarens sida bedöms som om arbetsgivaren själv varit medvållande till skadan varmed skadeståndet jämkas. Den grundläggande förutsättningen för att passiv identifikation kan vara vägledande för den försäkringsrättsliga identifikationen är, enligt min mening, att identifikation inom båda rättsområdena handlar om att någon på arbetsgivarens, tillika det försäkrade företagets sida, genom uppsåt eller oaktsamhet bidrar till att arbetsgivaren/det försäkrade företaget lider en skada. Passiv identifikation kan vara ett argument för att anställda och uppdragstagare som bidragit till skadan, för försäkringsrättens del genom att bryta mot biförpliktelserna, ska identifieras med det försäkrade företaget. Detta ligger i linje med den begränsning av identifikation som förespråkas av Bengtsson och Nydrén om att den som identifieras inom försäkringsrätten måste ha verklig möjlighet att uppfylla biförpliktelserna. På motsvarande vis som passiv identifikation i skadeståndsrätten kräver att den som identifieras faktiskt påverkat skaderisken genom att vara medvållande till skadan, kräver försäkringsrättslig identifikation att den identifieras har haft verklig möjlighet att uppfylla biförpliktelserna.¹¹⁷

Det har även redovisats hur non-delegable duties i skadeståndsrätten, enligt min mening, eventuellt kan vara ett argument för att uppdragstagarens anställda ska identifieras med det försäkrade företaget som anlitat uppdragstagaren. Non-delegable duties innebär att den som anlitar en uppdragstagare, enligt lag eller avtal, har ett ansvar att vidta vissa åtgärder för att tillgodose allmän säkerhet. Skyldigheten för det försäkrade företaget att följa säkerhetsföreskrifterna följer inte av lag, men av försäkringsavtalet.¹¹⁸

¹¹⁶ Se avsnitt 3.3.1.

¹¹⁷ Se avsnitt 3.3.2.

¹¹⁸ Se avsnitt. 3.3.3.

4 Identifikation vid överträdelse av säkerhetsföreskrifter

4.1 Lagtext

Identifikation angående skyldigheten att följa säkerhetsföreskrifter följer av FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. Paragrafen föreskriver:

Ist: Om den försäkrade vid försäkringsfallet har försummat att följa en säkerhetsföreskrift som framgår av försäkringsvillkoren eller av en författning som villkoren hänvisar till, betalas ersättning från försäkringen endast i den utsträckning skadan får antas ha inträffat även om föreskriften hade iakttagits. (→) Med den försäkrade likställs annan som har haft att tillse att föreskriften följdes

Det måste alltså beaktas vem som är ”den försäkrade” som någon ska identifieras med. Därefter finns ett rekvisit vid tillämpning av identifikation. Rekvisitet är ”annan som haft att tillse att föreskriften följdes” och innebär att denna person kan identifieras med den försäkrade. Jag har dock valt att först utreda vem som är ”annan”, det vill säga vem som överhuvudtaget kan identifieras med den försäkrade. Därefter utreds hur en sådan person kan ha tillsynsansvar över säkerhetsföreskriftens efterlevnad. En anledning till detta val är att uppsatsen även behandlar identifikation angående andra biförpliktelser än säkerhetsföreskrifter. Dessutom är det omdiskuterat hur tillsynsansvaret för säkerhetsföreskriftens efterlevnad åläggs en person.

4.2 Rekvisit

4.2.1 Den försäkrade

Den första frågan är vem som är ”den försäkrade”. I avsnitt 2.1.1 har konstaterats att terminologin ”försäkringstagare” respektive ”den försäkrade” kan anses konstlad. Den indikerar en motsättning mellan begreppen trots att försäkringen vanligtvis gäller till förmån för den som tecknat den. Om ett företag tecknar en försäkring för den egna verksamheten är företaget både försäkringstagare och den försäkrade. När det gäller identifikation handlar det alltså om att någon ska identifieras med det försäkrade företaget.

4.2.2 Annan

Den andra frågan är vem som kan identifieras med den försäkrade. Frågan är i egentlig mening vem som haft att tillse att föreskriften följdes, alltså vem som kan åläggas ett ”tillsynsansvar” för säkerhetsföreskriftens efterlevnad. Som beskrivits i avsnitt 3.1 kan ett företag ha olika medhjälpare. Det kan dels ha egna anställda, dels anlitate uppdragstagare som alltså är självständiga företag. Enligt skadeförsäkringslagen, lagen som var tänkt att ersätta GFAL men där ersättaren istället blev FAL, kunde både anställda och andra medhjälpare identifieras med det försäkrade företaget under förutsättning att

det angavs i försäkringsvillkoren.¹¹⁹ Enligt FAL är rättsläget emellertid ett annat. Av propositionen till FAL följer, i enlighet med det tidigare lagförslaget, att anställdas brott mot säkerhetsföreskrifter under vissa förutsättningar kan medföra att påföljderna inträder för det försäkrade företaget. Däremot infördes regeln i FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. som innebär att den försäkrade svarar för oaktsamheten hos alla som haft att tillse efterlevnaden av säkerhetsföreskriften. Detta är en ändring i jämförelse med den regel om identifikation som föreslogs i utredningen till skadeförsäkringslagen. Ändringen innebär att medhjälpare, både anställda och anlitate uppdragstagare, inte längre kan identifieras endast därför att försäkringsvillkoren föreskriver en sådan identifikation. Istället kan endast medhjälpare som ”haft att tillse” att säkerhetsföreskriften efterlevs identifieras med det försäkrade företaget.¹²⁰

Vem som kan identifieras med det försäkrade företaget angående säkerhetsföreskrifter behandlas även i den juridiska doktrinen. Bengtsson förklarar, i enlighet med propositionen, att identifikation kan göras med anställda och andra medhjälpare. Som exempel på andra medhjälpare ges entreprenörer, alltså självständiga företag, som haft ett tillsynsuppdrag över arbetets utförande.¹²¹ Bengtsson betonar särskilt att identifikation inte kan göras med alla medhjälpare oavsett anknytning till företaget. Anledningen är att den som identifieras måste haft ett verkligt/faktiskt inflytande över skaderisken så att denne haft praktisk möjlighet att övervaka säkerhetsföreskriftens efterlevnad.¹²² I likhet med Bengtsson menar Nydrén, att identifikation kan ske med både anställda och uppdragstagare. Vidare menar Nydrén, i enlighet med Bengtsson, att dessa personer därtill måste ha ett faktiskt inflytande över skaderisken för att kunna identifieras med det försäkrade företaget.¹²³

Hittills har alltså konstaterats att det försäkrade företags anställda och anlitate uppdragstagare kan identifieras med företaget. Av propositionen till FAL följer emellertid att det avgörande för om brottet mot biförpliktelsen kan leda till påföljd är inte vem som principiellt kan identifieras med det försäkrade företaget. Enligt propositionen kan det nämligen ofta anses styrkt att oaktsamhet har förekommit hos någon som den försäkrade svarar för om det går att konstatera att en säkerhetsföreskrift har överträtts.¹²⁴ Nydrén menar emellertid att detta uttalande i propositionen är fel. Enligt honom är det inte rimligt att tillsynsplikt för säkerhetsföreskriftens efterlevnad försummas när en anställd eller uppdragstagare, vilken som helst, bryter mot säkerhetsföreskriften. Rekvisitet ”försumma” i FAL 8 kap. 12 § 1 st. 1 men. innebär att lagstiftaren inte avsett ett strikt ansvar för tillsynen av säkerhetsföreskriftens efterlevnad. I sådant fall hade FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. likagärna kunnat föreskriva att alla personer med anknytning till det

¹¹⁹ SOU 1989:88 s. 311.

¹²⁰ Prop. 2003/04:150 s. 467.

¹²¹ Bengtsson (2010) s. 363.

¹²² Bengtsson (2010) s. 363. och Nydrén (2009) s. 123.

¹²³ Nydrén (2009) s. 121. och se avsnitt. 4.2.3.2 nedan.

¹²⁴ Prop. 2003/04:150 s. 467.

försäkrade företaget har tillsynsansvar för säkerhetsföreskriftens efterlevnad med resultatet att alla dessa personer måste *följa* säkerhetsföreskrifterna.¹²⁵

Sammanfattningsvis kan konstateras att det är det försäkrade företags anställda och uppdragstagare som kan identifieras med företaget. Det innebär alltså att brott mot säkerhetsföreskrifterna av någon som faller inom ramen för dessa kategorier kan medföra att påföljderna inträder för det försäkrade företaget. Vem inom respektive kategori som kan identifieras beror emellertid på vem som i det aktuella företaget haft tillsynsansvaret för säkerhetsföreskriftens efterlevnad. Nästa fråga att ta ställning till är alltså hur tillsynsansvaret uppkommer för någon inom dessa kategorier.

4.2.3 Tillsynsansvaret

4.2.3.1 Avtal om tillsynsansvar

I avsnitt 4.2.2 har förklarats att FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. innebär att den försäkrade svarar för att den som haft tillsynsansvaret för säkerhetsföreskriftens efterlevnad inte tagit detta ansvar. Det handlar alltså om att avgöra vilka personer, inom kategorin anställda och uppdragstagare, som har tillsynsansvaret för säkerhetsföreskriftens efterlevnad. Både Bengtsson och Nydrén menar, som förklarats i avsnitt 4.2.2, att anställda och medhjälpare, vilka som helst, inte har tillsynsansvar. Enligt förslaget till skadeförsäkringslag kunde emellertid identifikation ske med alla medhjälpare bara det framgick av försäkringsvillkoren.¹²⁶ Det finns emellertid bedömare som menar att en sådan avtalsfrihet råder även enligt FAL. En fråga är alltså om FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. istället för att vara tvingande borde vara dispositiv. I så fall hade alltså inte tillsynsansvaret varit ett krav och det hade gått att avtala om vem som ska identifieras med det försäkrade företaget. Som snart kommer att framgå har emellertid försäkringsbolagen hittat stöd för att det går att avtala om vem som har tillsynsansvaret, vilket i praktiken innebär ett avtal om vem ska identifieras med det försäkrade företaget.¹²⁷

Nydrén menar att det inte är tillåtet att försäkringsvillkoren föreskriver vem som har tillsynsansvaret för säkerhetsföreskriftens efterlevnad. Enligt honom får försäkringsvillkoren föreskriva att det ska finnas en person som är ansvarig för säkerhetsföreskriftens efterlevnad och att denne därtill ska besitta vissa egenskaper. Däremot är det ”synnerligen tvivelaktigt” om specifika kategorier eller personer, bland anställda och medhjälpare, får åläggas ett tillsynsansvar för säkerhetsföreskrifternas efterlevnad.¹²⁸ Nydrén presenterar flera argument för sin ståndpunkt. Det starkaste skälet är att det saknas egentligt lagstöd för att det är tillåtet att avtala om vem som har tillsynsansvaret. Formuleringen i FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. indikerar snarare att en förutsättning för identifikation är att den som identifieras har ”rent faktiskt”, eller med andra ord ”i verkligheten”, har tillsynsansvaret

¹²⁵ Nydrén (2009) s. 122.

¹²⁶ SOU 1989:88 s. 311. och jfr. avsnitt. 4.2.2.

¹²⁷ Jfr. Ullman (2009) s. 263.

¹²⁸ Nydrén (2009) s. 121.

(1).¹²⁹ Ett annat argument är att ett avtal om vem som har tillsynsansvaret kommer att påverka den interna arbetsfördelningen i det försäkrade företaget, vilket kan strida mot aktiebolagslagen angående att det är VD och styrelse som organiserar och förvaltar bolaget (2). Vidare menar Nydrén att försäkringsbolaget endast har intresse av att någon tillser säkerhetsföreskriftens efterlevnad – inte vem som gör det. Istället bör det vara upp till det försäkrade företagens ledning att tilldela någon medhjälpare en position och utifrån denna position får sedan avgöras om medhjälparen har tillsynsansvaret eftersom denne har faktiskt inflytande över skaderisken. (3). Därtill menar Nydrén att försäkringsbolaget inte vinner något på att avtala om vem som ska anses ha tillsynsansvar. Anledningen är att om det försäkrade företagens ledning inte tillser att någon medhjälpare genom sin position har faktiskt inflytande över skaderisken har ledningen själv försummat sitt tillsynsansvar enligt FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. (4).¹³⁰ Ytterligare ett argument är att avtal om tillsynsansvaret inte är förenligt med det grundläggande syftet för identifikation, nämligen prevention. Den som identifieras med den försäkrade måste ha en verklig möjlighet att bevaka säkerhetsföreskriftens efterlevnad för att kunna åläggas tillsynsansvaret. (5).¹³¹ Ett sista argument är att ett brott mot en säkerhetsföreskrift förutsätter en ”försummelse”. Det innebär alltså att säkerhetsföreskriften endast kan åsidosättas med uppsåt eller olika grader av vårdslöshet. Eftersom rekvisitet är just ”försummat” har lagstiftaren inte avsett ett strikt ansvar för bevakningen av säkerhetsföreskriftens efterlevnad (6). Som exempel anger Nydrén att en säkerhetsföreskrift i försäkringsavtalet förbjuder rökning i ett visst utrymme. Därtill föreskrivs i avtalet att alla som befinner sig i rummet måste bevaka föreskriftens efterlevnad. Det innebär att alla i rummet har tillsynsansvaret vilket i sin tur innebär att tillsynsansvaret försummas varje gång rökning sker. Då hade FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. onekligen utgjort ett strikt ansvar, varmed paragrafen lika gärna hade kunnat föreskriva att alla personer i det försäkrade företaget har ett tillsynsansvar, med resultatet att alla måste *följa* säkerhetsföreskrifterna.¹³²

I doktrin presenteras även en annan åsikt. Harald Ullman menar att det faktiskt kan vara tillåtet att avtala om vem som har tillsynsansvaret. Utgångspunkten i Ullmans resonemang, och förutsättningen för att tillsynsansvaret kan regleras i försäkringsavtalet, är det tidigare nämnda, uttalandet i propositionen.¹³³ Propositionen anger alltså att det ofta är styrkt att oaktsamhet förelegat hos någon som den försäkrade svarar för, alltså någon med tillsynsansvar för säkerhetsföreskriftens efterlevnad, om det går att konstatera att en säkerhetsföreskrift har åsidosatts.¹³⁴ Utöver denna grundläggande förutsättning anför Ullman ett antal andra argument för varför avtal om identifikation vid brott mot säkerhetsföreskrifter kan vara tillåtet enligt FAL. För det första menar han att uttalanden i doktrin om vem som är ”annan med tillsynsansvar” är teoretiska och har liten eller ingen förankring i svensk lag. Det oklara rättsläget har medfört att försäkringsbolagen ansett

¹²⁹ Nydrén (2009) s. 121.

¹³⁰ Nydrén (2009) s. 122.

¹³¹ Nydrén (2009) s. 121.

¹³² Nydrén (2009) s. 122.

¹³³ Jfr. avsnitt. 4.2.2. och se Ullman (2009) s. 264.

¹³⁴ Prop. 2003/04:150 s. 467.

att avtal om tillsynsansvar är tillåtna. För det andra förekommer medhjälpansvar i flera kommersiella avtal och bör därför även tillåtas i försäkringsavtal. Av dessa anledningar avtalas ofta tillsynsansvaret i försäkringsvillkoren.¹³⁵

4.2.3.2 Tillsynsansvar genom faktiskt inflytande över risken

I avsnitt 4.2.3.1 har konstaterats att Nydrén menar att det inte är tillåtet att försäkringsavtalet anger vilka specifika kategorier eller personer, inom gruppen anställda och medhjälpare, som har tillsynsansvaret.

Utgångspunkten för Nydréns resonemang är nämligen att säkerhetsföreskrifter tillhör den kategori av biförpliktelser som direkt påverkar risken för skadans inträffande. Därför kan identifikation endast ske med personer som haft möjlighet att påverka skaderisken, alltså haft möjlighet att övervaka att säkerhetsföreskrifterna efterlevs. Utifrån detta har Nydrén, som presenterats ovan, åberopat ytterligare belegg för att utgångspunkten är korrekt. Det viktigaste argumentet, inte för att avtal om identifikation är förbjudet men för att identifikation ska ske just utifrån vem som haft faktiskt inflytande över skaderisken, är att det grundläggande syftet med identifikation är prevention. Syftet är alltså att förhindra skador genom att biförpliktelserna uppfylls. Därtill indikerar lagtexten att det är någon som "rent faktiskt" kunnat tillse att säkerhetsföreskriften efterlevdes som har tillsynsansvaret.¹³⁶

En viktig fråga blir vem som, med Nydréns synsätt, har ett faktiskt inflytande över skaderisken. Anställda och medhjälpare utan någon sorts ledande ställning har inte ett sådant inflytande. Som Nydrén själv uttryckt det, ligger detta inflytande "en nivå upp". Det innebär att "vanliga arbetare" och kontorstjänstemän utan exempelvis en chef- eller arbetsledningsposition ska inte identifieras med det försäkrade företaget.¹³⁷ Frågan vem som har faktiskt inflytande över risken har även behandlats i ett HD-fall som presenteras nedan i avsnitt 4.3.1.

Ullman, lyfter emellertid fram aspekter som i viss utsträckning kan ses som en kritik mot Nydréns resonemang. Ullman menar nämligen att det finns betydande skillnader mellan hur säkerhetsarbetet bedrivs i de försäkrade företagen. För att leva upp till tillsynsansvaret tillämpar somliga en rigorös säkerhetsorganisation medans andra låter inhyrd personal sköta säkerhetsfrågorna själva. Konsekvensen av detta är att försäkringsbolagets möjlighet att beivra säkerhetsföreskrifterna varierar om man inte tillåts reglera med vem den försäkrade kan identifieras.¹³⁸ Av denna anledning presenterar Ullman andra teorier om tillsynsansvar, se avsnitt 4.2.3.3.

¹³⁵ Ullman (2009) s. 263 f.

¹³⁶ Nydrén (2009) s. 120 och avsnitt. 4.2.2.

¹³⁷ Intervju med Nydrén 2018-10-11.

¹³⁸ Ullman (2009) s. 263.

4.2.3.3 Andra teorier om tillsynsansvar

Även Ullman undersöker vem som är ”annan som haft att tillse att föreskriften följdes”. Ullman presenterar ett antal möjligheter.

För det första kan ett tillsynsansvar följa av att någon med chefsposition instruerar en medhjälpare, alltså en anställd eller anlita uppdragstagare, att agera på ett viss vis. Det kan exempelvis vara en instruktion att låsa dörren vid stängning av en butik.¹³⁹ För det andra kan medhjälpare med ”ansvarsfulla positioner” åläggas ett tillsynsansvar även utan uttryckliga instruktioner. Tillsynsansvaret grundas i sådant fall på att sådana personer på ett ”naturligt sätt” och av ”sunt förnuft” bör förstå vilken skaderisk som föreligger och vidta åtgärder därefter.¹⁴⁰ Som belägg för sin ståndpunkt hänvisar Ullman till principalansvarets föregångare, kranförarprincipen, som innebar att personer som utfört ”självständigt och ur risksynpunkt maktpåliggande arbete” omfattades av arbetsgivaransvaret. Inom försäkringsrätten skulle kranförarprincipen alltså kunna ha innebörden att ett tillsynsansvar kan grundas just på en ansvarsfull position.¹⁴¹

4.3 Rättspraxis om identifikation vid överträdelse av säkerhetsföreskrifter

4.3.1 NJA 1951 s. 68 – exempel på faktiskt inflytande

4.3.1.1 Omständigheterna och rättsfrågan

Ägaren till en kapplöpningshäst vid namn Hartlake, väckte talan mot Skandinaviska kreaturförsäkringsbolaget och yrkade att bolaget skulle utge 4500 kr. Bolaget invände att hästägaren inte hade uppfyllt säkerhetsföreskriften angående hur ett sjukt djur skulle vårdas av veterinär under hela sjukdomstiden.¹⁴²

Bakgrunden var att Hartlake undersökts av en veterinär som konstaterat att två olika senor i hästens ben var skadade. Veterinären menade att benet skulle läka på cirka 3 månader men om Hartlake arbetade innan dess skulle skadan bli betydligt värre. I målet framkom att hästens tränare liksom en företrädare för det stall som hade hand om hästen, vetat att Hartlake haft en skadad sena. Dessa båda kände dock, enligt egen utsago, inte till att också den andra senan var skadad. Därför tilläts hästen delta i galoppträning varvid skadan förvärrades på det sätt som veterinären sagt.¹⁴³

Mot denna bakgrund var frågan om säkerhetsföreskriften överträtts av den försäkrade hästägaren eller av någon som kunde identifieras med honom.¹⁴⁴

¹³⁹ Ullman (2009) s. 264.

¹⁴⁰ Ullman (2009) s. 265.

¹⁴¹ Ullman (2009) s. 265.

¹⁴² NJA 1951 s. 68.

¹⁴³ NJA 1951 s. 68.

¹⁴⁴ NJA 1951 s. 68.

4.3.1.2 Domskäl

HD menade att det var antagbart att Hartlakes ursprungliga skador inte varit utläkta när han deltog i träningsgaloppen. Därtill var det utrett att Hartlake inte erhållit veterinärvård för tiden efter att skadan konstaterats av veterinären. I och med detta hade säkerhetsföreskriften gällande veterinärvård under sjukdomstiden blivit åsidosatt. Vidare ansågs det utrett att veterinären, efter att denne konstaterat att två senor var skadade, informerat företrädaren för stallet om vilka behandlingsåtgärder som borde vidtas. Av denna anledning borde denne ha förstått att Hartlake hade en skada som, oavsett hur många senor som var skadade, krävde fortsatt veterinärbehandling. HD ogillade käromålet.¹⁴⁵

4.3.1.3 Rättsfallsanalys

Av målet följer att den passivitet som företrädaren för stallet gjort sig skyldig till tillräknades den försäkrade. Anledningen var att företrädaren ”rent faktiskt” kunnat tillse, med andra ord ”övervaka”, att Hartlake, i enlighet med säkerhetsföreskriften, fick veterinärvård.

Rättsfallet har åberopats i doktrinen till stöd för att det är personer med faktiskt inflytande över risken, i detta fall företrädaren för stallet, som har tillsynsansvaret för säkerhetsföreskriftens efterlevnad och som därmed kan identifieras med den försäkrade.¹⁴⁶ Detta trots att den försäkrade var en fysisk person och stallföreträdaren inte var anställd av den försäkrade.¹⁴⁷

4.3.2 T 10329 13 – exempel på faktiskt inflytande

4.3.2.1 Omständigheterna och rättsfrågan

En målerifirma fick i uppdrag av en stiftelse att måla om träfasader, tak och fönster på en byggnad som stiftelsen ägde. En anställd målare på målerifirman arbetade ensam med att ta bort färgen på byggnadens fasad. För arbetet användes en värmepistol och en speedheater. Vid arbetet utbröt brand i byggnaden med brand-, rök- och vattenskadorna till följd. Brandutredningen visade att brandorsaken var värmeöverföring från dessa verktyg.¹⁴⁸

Försäkringsbolaget ersatte skadan men riktade ett regresskrav på 10 miljoner kronor mot målerifirmans företagsförsäkring, där ansvarsförsäkring ingick. Mot denna bakgrund uppstod rättsfrågan om målerifirman, under förutsättning att målerifirman lidit skada, hade överträtt försäkringsvillkorets säkerhetsföreskrifter och därför vållat försäkringsfallet med grov vårdslöshet.¹⁴⁹

¹⁴⁵ NJA 1951 s. 68.

¹⁴⁶ Jfr. Nydrén (2009) s. 120.

¹⁴⁷ Jfr. Nydrén (2009) s. 120.

¹⁴⁸ Svea Hovrätt, mål T10329-13, dom 2014-10-02.

¹⁴⁹ Svea Hovrätt, mål T10329-13, dom 2014-10-02.

4.3.2.2 Domskäl

Nedan redogörs för tingsrättens domskäl eftersom hovrätten fastställde tingsrättens dom.

Tingsrätten konstaterade att arbetet som utförts av målerifirman föll inom kategorin ”heta arbeten”. För sådana arbeten hade Brandskyddsföreningen gett ut särskilda föreskrifter. En tvistefråga var huruvida dessa säkerhetsföreskrifter hade implementerats i försäkringsavtalet. Däremot var det otvistigt att föreskrifterna var allmänt vedertagna i branschen, vilket talade för att målerifirman, om inte föreskrifterna iakttagits, hade förfarit grovt vårdslöst. Detta var av betydelse eftersom försäkringsvillkoren helt undantog ersättning vid framkallande av försäkringsfall genom grov vårdslöshet. Grunden för att ersättningen skulle utebli var alltså inte ett åsidosättande av säkerhetsföreskrifterna utan att företaget genom att inte följa föreskrifterna hade agerat grovt vårdslöst. Av säkerhetsföreskrifterna följde bland annat att:

- den som ska utföra brandfarliga heta arbeten ska ha behörighet och erfarenhet av brandskydd och att detsamma gäller för den som ska vara brandvakt,
- brandvakt ska utses och finnas på plats på visst sätt,
- arbetsplatsen ska vara städad och vid behov vattnad,
- godkänd, fungerande och tillräcklig släckutrustning ska finnas tillgänglig för omedelbar släckinsats.¹⁵⁰

Målerifirmans försäkringsbolag anförde att VD:n för målerifirman och platschefen hade känt till och beordrat utförandet av de heta arbetena. Dessutom menade försäkringsbolaget att dessa personer ”haft kännedom” om att säkerhetsföreskrifterna för sådana arbeten inte iakttagits.¹⁵¹

Tingsrätten konstaterade att det var ostridigt att målerifirman låtit den anställda målaren utföra arbetet i strid med säkerhetsföreskriften eftersom denne saknat utbildning för heta arbeten. Därtill hade målerifirman inte vidtagit säkerhetsåtgärder, exempelvis bevattnat marken eller utplacerat släckutrustning. Mot denna bakgrund ansågs målerifirman som företag ha agerat grovt vårdslöst.¹⁵²

4.3.2.3 Rättsfallsanalys

Fallet T 10329–13 kan, enligt min mening, visa hur identifikationsfrågan kan avgöras om ingen, utöver bolagsorganen, utses som övervakare för säkerhetsföreskrifternas efterlevnad. Fallet gäller om målerifirman agerat grovt vårdslöst på grund av brott mot säkerhetsföreskrifterna men resonemanget hade blivit detsamma om saken gällt vem som haft tillsynsansvaret för säkerhetsföreskrifternas efterlevnad. Anledningen till att målerifirman som företag ansågs agera grovt vårdslöst är just VD:ns och arbetsplatsledningens kännedom om att säkerhetsföreskrifterna inte efterlevdes och att de inte agerat för att dessa skulle efterlevas. Enligt Nydrén har

¹⁵⁰ Svea Hovrätt, mål T10329-13, dom 2014-10-02.

¹⁵¹ Svea Hovrätt, mål T10329-13, dom 2014-10-02.

¹⁵² Svea Hovrätt, mål T10329-13, dom 2014-10-02.

ledningen i så fall själv försummat tillsynsansvaret varmed brott mot säkerhetsföreskrifterna föreligger.¹⁵³

4.4 Sammanfattande analys

Angående identifikation vid överträdelse av säkerhetsföreskrifter har det i denna uppsats konstaterats att det finns tre viktiga rekvisit för identifikation i FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men.

Vad gäller det första rekvisitet ”den försäkrade” har konstaterats att försäkringen vanligtvis gäller till förmån för den som tecknat den. Det innebär att ett företag som tecknar en försäkring är både försäkringstagare och den försäkrade (1).¹⁵⁴

Beträffande det andra rekvisitet, ”annan”, har konstaterats att anställdas brott mot säkerhetsföreskrifter kan medföra att påföljderna inträder för det försäkrade företaget. Vidare har konstaterats att det av FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. följer att den försäkrade svarar för oaktsamheten hos alla som haft att tillse efterlevnaden av säkerhetsföreskriften. Detta innebär att även andra medhjälpare än anställda kan identifieras. I doktrin är författarna överens om att även uppdragstagare som anlitas av det försäkrade företaget kan identifieras med detta. Däremot kan ingen medhjälpare, varken anställd eller uppdragstagare, identifieras endast därför att det avtalats i försäkringsavtalet. Ett krav, som följer av FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. är att den som identifieras haft tillsynsansvaret för säkerhetsföreskriftens efterlevnad (2).¹⁵⁵ En delvis annan sak är om det är möjligt att avtala om tillsynsansvaret, se nedan.

Eftersom endast medhjälpare som haft tillsynsansvaret kan identifieras med den försäkrade har i uppsatsen redovisats på vilka grunder någon kan åläggas ett tillsynsansvar (3).¹⁵⁶

Den första grunden, som förespråkas av Nydrén, är att medhjälpare kan åläggas ett tillsynsansvar därför att denne haft *faktiskt inflytande över skaderisken*. Personer med någon typ av ledande ställning i det försäkrade företaget, alltså inte ”vanliga anställda”, har ett sådant inflytande och kan därmed identifieras med det försäkrade företaget.¹⁵⁷

Frågan om faktiskt inflytande över risken som förutsättning för tillsynsansvar och därmed även för identifikation har prövats i ett HD-fall. Likaså har det prövats i ett hovrättsfall om grov vårdslöshet kan föreligga därför att säkerhetsföreskrifterna inte följts trots att det varit möjligt att se till att dem följdes. I NJA 1951 s. 68 identifierades en person med den försäkrade därför att denne haft verklig möjlighet att tillse att hästen fick veterinärvård på så vis som säkerhetsföreskrifterna angav.¹⁵⁸ I hovrättsfallet hade VD:n och

¹⁵³ Nydrén (2009) s. 122. och jfr. avsnitt. 4.2.3.1.

¹⁵⁴ Se avsnitt 4.2.1.

¹⁵⁵ Se avsnitt 4.2.2.

¹⁵⁶ Se avsnitt 4.2.3.

¹⁵⁷ Se avsnitt 4.2.3.2.

¹⁵⁸ Se avsnitt 4.3.1.3.

platschefen inte sett till att säkerhetsföreskrifterna efterlevdes/övervakat efterlevnaden av säkerhetsföreskrifterna varmed det försäkrade företaget ansågs agerat grovt vårdslöst. Om frågan däremot varit om ersättningen skulle reduceras på grund av själva åsidosättandet av säkerhetsföreskrifterna menar jag att resonemanget blivit detsamma. VD:n och platschefen kände till att säkerhetsföreskrifterna inte iaktogs varmed det försäkrade företaget, alltså målerifirman, ansågs agerat grovt vårdslöst. Denna argumentation är, enligt mig, förenlig med Nydréns åsikter av två skäl. VD:n och platschefen har dels haft faktiskt inflytande över skaderisken, dels själva försummat tillsynsansvaret om inte någon medhjälpare genom sin position har tillsynsansvaret.¹⁵⁹

Den andra grunden, som Ullman mer än övriga är positivt inställd till, är ett tillsynsansvar genom försäkringsavtalet. Den grundläggande förutsättningen för detta är uttalandet i propositionen angående att oaktksamhet för någon som den försäkrade svarar för ofta kan anses styrkt när en säkerhetsföreskrift har åsidosatts. Därtill finns fler argument. För det första förekommer medhjälparansvar i flera kommersiella avtal och bör därför även tillåtas i försäkringsavtal. Vidare, för det andra, är uttalanden i doktrin om vem som är ”annan med tillsynsansvar” teoretiska och med svag förankring i svensk lag. Det oklara rättsläget har medfört att försäkringsbolag ansett att avtal om tillsynsansvar är tillåtet.¹⁶⁰

Den tredje grunden, som presenteras av Ullman, är att en medhjälpare kan åläggas ett tillsynsansvar om en chef instruerar denne att agera så att säkerhetsföreskrifterna iakttas.¹⁶¹

Den fjärde grunden, även den enligt Ullman, är att tillsynsansvaret kan följa utifrån den aktsamhet som den enskilda situationen påkallar. Förutsättningen är att medhjälparen har en ansvarsfull position. Denne bör nämligen instinktivt beakta den risk som säkerhetsföreskriften är tänkt att minska och efter det agera, alltså uppfylla säkerhetsföreskriften, så att risken inte förverkligas.¹⁶²

¹⁵⁹ Se avsnitt 4.3.2.3.

¹⁶⁰ Se avsnitt 4.2.3.1.

¹⁶¹ Se avsnitt 4.2.3.3.

¹⁶² Se avsnitt 4.2.3.3.

5 Identifikation vid framkallande av försäkringsfall och åsidosättande av räddningsplikt

5.1 Lagtext

Identifikation angående skyldigheten att inte framkalla försäkringsfallet och att inte åsidosätta räddningsplikten följer av FAL 8 kap. 14 §. Paragrafen föreskriver:

Om inte annat har avtalats, skall i fall som avses i 11 och 13 §§ med den försäkrades handlande likställas handlande av den försäkrades anställda i ledande ställning inom företaget eller på platsen

Det finns alltså ett rekvisit som gäller vem som kan identifieras med den försäkrade. Därtill framkommer att regeln är dispositiv. Därmed uppstår frågan dels om vilken identifikation försäkringsvillkoren föreskriver, dels, mot bakgrund av diskussionen i förarbeten och doktrin, om vilka konsekvenser avtalsfriheten medför.

5.2 Rekvisit

5.2.1 Den försäkrade

Den första frågan är vem som är ”den försäkrade”. Gällande detta hänvisas till förklaringen i avsnitt 4.2.1 om identifikation angående säkerhetsföreskrifter.

5.2.2 Anställda i ledande ställning på företaget eller på platsen

Den andra frågan är dels vilka grupper som kan identifieras med den försäkrade, dels vem i en sådan grupp som haft ledande ställning på företaget eller på platsen där arbetet utförts.

Som framkommit i avsnitt 3.1 kan ett företag ha olika medhjälpare. Det kan dels ha egna anställda, dels anlitate uppdragstagare som alltså är självständiga företag. Av propositionen till FAL följer att anställdas vållande av försäkringsfallet eller brott mot räddningsplikten under vissa förutsättningar kan medföra att påföljderna inträder för det försäkrade företaget. Eftersom FAL 8 kap. 14 § är dispositiv kan även anlitate uppdragstagare identifieras med den försäkrade så att påföljderna inträder. En förutsättning

för att identifikation med uppdragstagare ska bli aktuellt är dock att försäkringsvillkoren föreskriver om en sådan identifikation.¹⁶³

Nästa delfråga är alltså vem inom gruppen anställda och uppdragstagare som kan anses ha en ledande ställning. I propositionen till FAL exemplifieras vilka anställda som ”framförallt” avses. Gällande det försäkrade företaget är det VD:n som har ledande ställning. Angående personer på platsen avses platschef eller en person med samma funktion. Citatet ”framförallt” innebär alltså att även andra personer kan ha ledande ställning. Vidare anges att eftersom FAL 8 kap. 14 § är dispositiv kan, förutom att alltså även uppdragstagare kan identifieras, föreskrivas att såväl anställda som uppdragstagare utan ledande ställning kan identifieras.¹⁶⁴

Vem som kan identifieras med det försäkrade företaget behandlas även i den juridiska doktrinen. Bengtsson förklarar, i enlighet med propositionen, att identifikationen antingen regleras direkt i försäkringsvillkoren eller så tillämpas identifikation enligt FAL 8 kap. 14 § varmed personer i ledande ställning på företaget eller på platsen identifieras med den försäkrade.¹⁶⁵ Om identifikation regleras i försäkringsvillkoren finns alltså förutsättning att, förutom anställda, även identifiera uppdragstagare, oavsett om denne har ledande ställning eller inte, med det försäkrade företaget.¹⁶⁶

Nydrén, instämmer med Bengtsson men har därtill ett antal ytterligare synpunkter på hur FAL 8 kap. 14 § bör tolkas. Utgångspunkten för Nydrén är att skyldigheten att iaktta räddningsplikten och att inte framkalla försäkringsfallet tillhör den kategori av biförpliktelser som direkt påverkar risken för skadans inträffande. Därför kan endast personer som faktiskt kan påverka skaderisken identifieras med den försäkrade. Nydrén förklarar att personer med ledande ställning generellt har ett sådant inflytande.¹⁶⁷ Däremot borde FAL 8 kap. 14 §, eftersom propositionen till FAL angav att det är företagets VD som identifieras, också uttryckligen ange detta. Anledningen är att det, enligt Nydrén, inte följer av allmänna rättsgrundsatsar att personer i organställning ska identifieras med företaget, vilket däremot anges i propositionen.¹⁶⁸ Därtill har VD:n generellt sett inte inflytande över riskerna i kärnverksamheten. VD:n kan exempelvis inte påverka de risker en fabriksmaskin utsätts för eller vilka räddningsåtgärder som vidtas om maskinen riskerar att skadas.¹⁶⁹ Detta bör, enligt min mening, inte betraktas som att Nydrén invänder mot att det är VD:n som identifieras med företaget. Det ska istället ses som, vilket han själv framhåller senare, att den preventiva effekten, som ska uppnås med hjälp av identifikation, blivit större om FAL 8 kap. 14 § angav några exempel på personer som kan anses ha möjlighet att påverka skaderisken och därtill varit tvingande – alltså utan möjlighet till avtal om identifikation.¹⁷⁰

¹⁶³ Prop. 2003/04:150 s. 468.

¹⁶⁴ Prop. 2003/04:150 s. 468.

¹⁶⁵ Bengtsson (2010) s. 367.

¹⁶⁶ Prop. 2003/04:150 s. 468.

¹⁶⁷ Nydrén (2009) s. 117.

¹⁶⁸ Nydrén (2009) s. 117. och prop. 2003/04:150 s. 468.

¹⁶⁹ Nydrén (2009) s. 117.

¹⁷⁰ Nydrén (2009) s. 117.

Ytterligare en aspekt, som behandlas av Nydrén, är om ett framkallande av försäkringsfallet eller ett åsidosättande av räddningsplikten endast kan tillkomma genom handlingar som utförs i tjänsten. Nydrén har två argument för att brott mot biförpliktelse, om påföljderna ska inträda för det försäkrade företaget, endast kan begås i tjänsten. För det första är det förenligt med preventionssyftet. Det är genom tjänsten som medhjälparen har faktiskt inflytande över skaderisken.¹⁷¹ För det andra följer detta enligt honom av lagtexten. Medhjälparen ska agera ”i ledande ställning inom företaget eller på platsen”, vilket innebär att agerandet ska ha samband med tjänsten.¹⁷²

5.2.3 Konsekvenserna av avtalsfriheten

Av lagtexten följer att FAL 8 kap. 14 § är dispositiv. Som beskrivits ovan innebär detta två saker¹⁷³:

1. Förutom anställda kan även anlidade uppdragstagare identifieras med det försäkrade företaget om försäkringsvillkoren föreskriver det.
2. En förutsättning för identifikation behöver inte alltid vara medhjälparna har ledande ställning, i försäkringsavtalet kan föreskrivas att även medhjälpare med lägre positioner identifieras.

Argumenten för att FAL 8 kap. 14 § är dispositiv framgår av propositionen till FAL. Där förklaras att det kan vara ”praktiskt” att lagen reglerar det minimum av identifikation som försäkringsbolagen kan förväntas föreskriva.¹⁷⁴ Därför anger FAL 8 kap. 14 § endast att anställda i ledande ställning kan identifieras med den försäkrade. I den juridiska doktrinen har emellertid Nydrén, eftersom syftet med identifikation är skadeprevention, ifrågasatt lämpligheten av att FAL 8 kap. 14 § är dispositiv.¹⁷⁵ För både framkallande av försäkringsfallet och räddningsplikten måste den som identifieras haft verklig möjlighet att påverka skaderisken och därmed även att uppfylla biförpliktelsen.¹⁷⁶ Utöver detta behandlas nedan invändningarna för respektive biförpliktelse.

5.2.3.1 Framkallande av försäkringsfall

I avsnitt 2.2.3.1 har beskrivits att utgångspunkten för påföljd är att ett framkallande av försäkringsfallet görs genom uppsåt eller grov vårdslöshet, men att FAL 8 kap. 11 § 3 st. innebär att hela paragrafen är dispositiv. Alltså kan även lägre grader av vårdslöshet leda till påföljd om detta följer av försäkringsvillkoren. Vidare har i avsnitt 5.1 konstaterats att FAL 8 kap. 14 § är dispositiv varmed det är tillåtet att försäkringsvillkoret anger att identifikation kan göras med anställda och uppdragstagare utan ledande ställning. Eftersom båda paragraferna på detta vis är dispositiva riskerar

¹⁷¹ Nydrén (2009) s. 119.

¹⁷² Nydrén (2009) s. 119 f.

¹⁷³ Se avsnitt 5.2.2.

¹⁷⁴ Prop. 2003/04:150 s. 215.

¹⁷⁵ Nydrén (2009) s. 117.

¹⁷⁶ Nydrén (2009) s. 117. och jfr. Nydrén (2009) s. 108.

försäkringsskyddet att försämrats. I många fall där ett försäkringsfall framkallats finns det skäl att anta att någon anställd eller uppdragstagare har agerat vårdslöst.¹⁷⁷ Anledningen till att reglerna är dispositiva är emellertid att försäkringsbolagen annars kunnat bli obenägna att erbjuda försäkringar trots en stor efterfrågan. Enligt Nydrén är det knappast ett problem i praktiken att reglerna är dispositiva. Försäkringsbolagen har nämligen inte utnyttjat avtalsfriheten.¹⁷⁸

5.2.3.2 Räddningsplikt

Som beskrivits i avsnitt 2.2.4.2 kan brott mot räddningsplikten, enligt FAL 4 kap. 7 §, endast ske med uppsåt eller grov vårdslöshet. Alltså är FAL 4 kap. 7 §, och även hänvisningen i FAL 8 kap. 13 §, tvingande. Enligt Nydrén är det därför inkonsekvent att FAL 8 kap. 14 § är dispositiv. Därtill riskerar försäkringsskyddet att försämrats. Anledningen är att om försäkringsbolaget får föreskriva att alla anställda och uppdragstagare kan identifieras med det försäkrade företaget, och att dessa alltså kan bryta mot räddningsplikten så att påföljderna inträder, kommer brott mot räddningsplikten ofta att föreligga trots kravet om uppsåt eller grov vårdslöshet. Någon anställd eller uppdragstagare har nämligen ofta agerat grovt vårdslöst i dessa situationer.¹⁷⁹ Enligt Nydrén blir detta emellertid knappast ett verkligt problem. Räddningsplikten ska, som också beskrivits i avsnitt 2.2.4.1, uppfyllas efter förmåga och efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna. Underordnande anställda har en begränsad förmåga att vidta räddningsåtgärder. Dessutom är en betydande ersättningsreducering knappast skälig även om underordnande anställda hade kunnat vidta räddningsåtgärder men inte gör det.¹⁸⁰

5.3 Rättspraxis

5.3.1 NJA 1926 s. 185 – exempel på ledande ställning

5.3.1.1 Omständigheterna och rättsfrågan

Ett pappersbolag, Lillenberg, var försäkrat i ett brandförsäkringsbolag, Tor, där försäkringsvillkoren föreskrev att uppsåtligt eller grovt vårdslöst framkallad brandskada medförde att försäkringsersättningen helt uteblev. I Lillenbergs lokal uppstod det en eldsvåda. Det var VD:n i företaget, tillika styrelseledamot och firmatecknare, som anlagt branden. Lillenberg anförde att han anlagt branden i syfte att främja pappersbolagets fordringsägare. Härom invände försäkringsbolaget att han även velat främja aktieägarnas intressen. Mot denna bakgrund uppstod rättsfrågan om VD, styrelseledamot och firmatecknaren skulle likställas med det försäkrade företaget.¹⁸¹

¹⁷⁷ Nydrén (2009) s. 117.

¹⁷⁸ Nydrén (2009) s. 118.

¹⁷⁹ Nydrén (2009) s. 118.

¹⁸⁰ Nydrén (2009) s. 119.

¹⁸¹ NJA 1926 s. 185.

5.3.1.2 Domskäl

HD konstaterar att eftersom Lillenberg varit firmatecknare och VD och därtill anlagt branden i syfte att tillgodose pappersbolagets intressen, alltså tillgodose fordringsägarna, skulle hans agerande likställas med den försäkrades.¹⁸²

5.3.1.3 Rättsfallsanalys NJA 1926 s. 185

Fallet kan tolkas så att Lillenberg identifieras med det försäkrade företaget därför att han varit VD och därtill agerat i företagets intresse.¹⁸³ Det kan emellertid även tolkas så att anledningen till att han identifierades med företaget är att handlingen vidtagits i företagets intresse. Enligt Nydrén har nämligen Lillenberg ”knappast” vidtagit handlingen i tjänsten som VD.¹⁸⁴

5.3.2 NJA 1960 s. 344 – exempel på ledande ställning och faktiskt inflytande

5.3.2.1 Omständigheterna och rättsfrågan

Ett fartyg, som ägdes till 1/3 av Håkans och till resterande del av Tage S och Andreas S, förliste utanför Luleå. De tre ägarna anlidade ett rederi som skulle bärga förskeppet. Rederiet ägdes av Håkans som tillika var bogseringsbåtens kapten. Förskeppet skulle bärgas från Luleå till Holmsund. Fartyget försäkrat hos försäkringsbolaget Svenska Veritas. I försäkringsavtalet angavs att Tage S och Andreas S var försäkringstagare. Vid bogseringen brast bogsertrossen i förskeppet vilket ledde till att fartyget sjönk. Frågan var om Svenska Veritas hade ersättningsskyldighet gentemot fartygets tre ägare.¹⁸⁵

Veritas bestred ersättningsskyldighet och anförde flera grunder. Dels hade förskeppet inte varit i sjövärdigt skick och dessutom varit otillräckligt bemannat, dels hade bogseringen inte utförts tillfredställande. Därtill anfördes att den bristfälliga hanteringen innebar att den försäkrade vållat försäkringsfallet, detta med hänvisning till att Håkans ägde 1/3 av det bogserade fartyget.¹⁸⁶

Fartygets ägare invände att Håkans eventuella vållande saknade betydelse eftersom han inte var angiven som försäkringstagare. Dessutom bestreds att Håkans varit vållande till skadan.¹⁸⁷

I målet uppstod alltså två rättsfrågor¹⁸⁸:

1. Är Håkans försäkringstagare?

¹⁸² NJA 1926 s. 185.

¹⁸³ Se avsnitt 5.3.1.2.

¹⁸⁴ Jfr. Nydrén (2009) s. 116.

¹⁸⁵ NJA 1960 s. 344.

¹⁸⁶ NJA 1960 s. 344.

¹⁸⁷ NJA 1960 s. 344.

¹⁸⁸ NJA 1960 s. 344.

2. Har olyckan, om utförandet av bogseringen varit bristfällig, vållats av Håkans?

5.3.2.2 Domskäl

HD tog först ställning till om Håkans var försäkringstagare. I den delen hänvisades till regeringsrättens domskäl. Där hade konstaterats att fartyget samägts av Håkans, Tage S och Andreas S. Vidare hade konstaterats att Tage S och Andreas S varit försäkringstagare, men att försäkringen även gällde ”för vederbörandes räkning” – alltså utan närmare angivande av för vem den tecknas. Detta innebar, enligt regeringsrätten, att Håkans var försäkringstagare.¹⁸⁹

Därtill undersökte HD om skeppet varit i sjövärdigt skick. HD konstaterade att trossen legat fel i förskeppet och inte varit fullständig iklädd. Däremot hade inte trossen brustit därför att den blivit nött på dessa ställen. HD bedömde, bland annat, mot denna bakgrund att Håkans inte varit vårdslös.¹⁹⁰

5.3.2.3 Rättsfallsanalys NJA 1960 s. 344

I NJA 1960 s. 344 sker ingen identifikation, istället klassificerades Håkans som försäkringstagare eftersom han var delägare i det förlista fartyget och försäkringen tecknats av övriga ägare och ”för vederbörandes räkning”. Det kan emellertid, som redovisas nedan, finnas situationer där Håkans dels som anlitad uppdragstagare dels som anställd i det försäkrade företaget kan identifieras. En förutsättning för identifikation är emellertid att Håkans, vilket enligt HD inte var fallet enligt dåtida lagstiftning, har framkallat försäkringsfallet med tillräcklig oaktsamhet.

I fallet var fartygets ägare, tillika försäkringstagarna, tre fysiska personer. Under antagande att försäkringstagaren istället hade varit ett företag och bogseringen skett i nutid hade FAL 8 kap. 14 § varit tillämplig. Precis som i fallet hade den försäkrade kunnat anlita rederiet varmed rederiet varit en uppdragstagare. Det är tänkbart att Håkans, enligt FAL 8 kap. 14 §, haft ledande ställning på platsen eftersom han var bogserbåtens befälhavare. Därtill har han ”rent faktiskt” påverkat skaderisken genom att utföra bogseringen. Om Håkans framkallar försäkringsfallet hade det alltså kunnat leda till påföljd för det försäkrade företaget, förutsatt att försäkringsvillkoren föreskrev identifikation med uppdragstagare.¹⁹¹

Ett annat tänkbart scenario är att rederiet har en ansvarsförsäkring och alltså, med denna utgångspunkt, är det försäkrade företaget. Eftersom fartyget sjönk vid bogseringen är det tänkbart att ägarna riktar skadeståndsanspråk mot rederiet, varmed ansvarsförsäkringen aktualiseras. Håkans var rederiets VD och agerade i företagets intresse. Det är dock inte säkert att Håkans identifieras med företaget därför att han varit företagets VD. Håkans har, som Nydrén på motsvarande vis anført angående NJA 1926 s. 185, inte vid

¹⁸⁹ NJA 1960 s. 344.

¹⁹⁰ NJA 1960 s. 344.

¹⁹¹ Jfr. avsnitt 5.2.2.

bogseringen agerat i egenskap av VD.¹⁹² En annan sak är, som förklarats i avsnitt 5.2.2. att Nydrén anför att VD:n generellt inte har inflytande över kärnverksamheten varmed det uttryckligen borde framgå av FAL 8 kap. 14 § att VD:n alltid kan identifieras med det försäkrade företaget.¹⁹³

En tredje aspekt är om Håkans, i de två exemplen ovan, kunnat identifieras med det försäkrade företaget om han varken varit fartygets befälhavare eller rederiets VD och därför inte haft ledande ställning varken på platsen eller företaget. Enligt Nydrén är en förutsättning för identifikation att den som identifieras haft faktisk möjlighet att påverka skaderisken. Det är klart att Håkans, både som anställd och uppdragstagare, när han utför bogseringen påverkar skaderisken. Som anställd i det försäkrade företaget kan Håkans identifieras under förutsättning att försäkringsvillkoren föreskriver identifikation med anställda utan ledande ställning. Är Håkans uppdragstagare krävs därtill att försäkringsvillkoren föreskriver identifikation med uppdragstagare.¹⁹⁴

5.4 Sammanfattande analys

I detta kapitel har konstaterats att FAL 8 kap. 14 § innehåller ett rekvisit för vem som ska identifieras med det försäkrade företaget angående skyldigheten att inte framkalla försäkringsfallet och skyldigheten att iaktta räddningsplikten. Därtill är FAL 8 kap. 14 § dispositiv. Fyra saker har konstaterats om paragrafen¹⁹⁵:

1. Anställda med ledande ställning kan identifieras med det försäkrade företaget. I det försäkrade företaget är det framförallt VD:n som, oavsett om denne är firmatecknare eller inte, har en sådan ledande ställning. På platsen är det platschefen eller någon annan med samma funktion som har en sådan ledande ställning.
2. Uppdragstagare som anlitas av det försäkrade företaget kan identifieras under förutsättning att försäkringsvillkoren föreskriver en sådan identifikation.
3. Alla medhjälpare, alltså både anställda och uppdragstagare, kan identifieras även utan att de har ledande ställning under förutsättning att försäkringsvillkoren föreskriver en sådan identifikation.
4. Enligt Nydrén är det ett krav att medhjälpare, för att kunna identifieras, har begått brott mot biförpliktelserna i samband med tjänsten.

Vidare har visats att det försäkrade företags VD, i enlighet med punkt 1 och 4, i rättsfallet NJA 1926 s. 185 har identifierats med företaget när han uppsåtligt framkallade en brandskada på företags lokal för att tillgodose företags intressen. Nydrén, menar emellertid att identifikation i det fallet

¹⁹² Jfr. avsnitt 5.3.1.3.

¹⁹³ Jfr. avsnitt 5.2.2.

¹⁹⁴ Jfr. avsnitt 5.2.2.

¹⁹⁵ Jfr. avsnitt 5.2.2.

inte skedde därför att det var just VD:n som agerat utan därför att handlingen vidtagits i det försäkrade företags intresse.¹⁹⁶ Utifrån ett annat rättsfall, NJA 1960 s. 344, har visats, förvisso med flera tillägg till de ursprungliga omständigheterna, hur en anställd hos en uppdragstagare kan påverka skaderisken och att denne därför, under förutsättning att försäkringsvillkoren föreskriver identifikation med uppdragstagare, kan identifieras med det försäkrade företaget. Av samma fall har även visats hur en VD, som enligt motiven till FAL typiskt sett har ledande ställning, kan agera i företagets intresse och av den anledningen eventuellt identifieras. Dessutom har visats att anställda och uppdragstagare kan identifieras utan ledande ställning om försäkringsvillkoren föreskriver en sådan identifikation.¹⁹⁷

Vidare har konstaterats att det av ordalydelsen till FAL 8 kap. 14 § följer att den är dispositiv. Frågan blir då dels vilken identifikation försäkringsvillkoren föreskriver, dels vad konsekvensen av avtalsfriheten är. Om detta har redovisats att Nydréns åsikt att det inte är lämpligt att FAL 8 kap. 14 § är dispositiv så att det är tillåtet att avtala om vem som ska identifieras. Anledningen är att det grundläggande syftet med identifikation är prevention, alltså att skador som kan förhindras ska förhindras.¹⁹⁸ Den som identifieras måste därför haft verklig möjlighet att uppfylla biförpliktelsen. I uppsatsen har invändningarna redovisats för respektive biförpliktelse.

När det gäller framkallande av försäkringsfallet menar Nydrén att avtal om identifikation inte bör tillåtas eftersom det, genom FAL 8 kap. 11 § 3 st., går att avtala om att försäkringsfallet kan framkallas med lägre grader av vårdslöshet än grov vårdslöshet. Kombinationen att FAL 8 kap. 14 § också är dispositiv, så att avtal om identifikation är tillåtet, kan medföra att försäkringsskyddet försämras. Någon anställd eller uppdragstagare har i så fall troligtvis framkallat försäkringsfallet med tillräcklig vårdslöshet för att påföljderna ska inträda.¹⁹⁹

När det gäller räddningsplikten är anledningen att avtal om identifikation inte bör tillåtas att själva regeln om räddningsplikten, alltså FAL 4 kap. 7 § och FAL 8 kap. 13 §, är tvingande. Kombinationen med att FAL 8 kap. 14 § är dispositiv är alltså inkonsekvent och kan leda till att försäkringsskyddet försämras. Någon anställd eller uppdragstagare har nämligen ofta agerat grovt vårdslöst varmed brott mot räddningsplikten ofta skulle föreligga.²⁰⁰

¹⁹⁶ Se avsnitt 5.3.1.3.

¹⁹⁷ Se avsnitt 5.3.2.3.

¹⁹⁸ Se avsnitt 5.2.3.

¹⁹⁹ Se avsnitt 5.2.3.1.

²⁰⁰ Se avsnitt 5.2.3.2.

6 Identifikation enligt försäkringsvillkoren

6.1 Allmänt om försäkringsvillkoren

I detta avsnitt redovisas i vilken mån försäkringsvillkoren hos tre svenska försäkringsbolag överensstämmer med FAL ifråga om vad som krävs för att identifikation ska kunna aktualiseras. Försäkringsvillkoren som undersöks citeras i bilaga A. Följande försäkringsvillkor undersöks:

- Folksam Kombinerade Företagsförsäkring grundvillkor C310:A. Utgivningsår 1 juli 2018.
- Länsförsäkringars Kombinerade Företagsförsäkring V065:15 Utgivningsår: senaste versionen, men utgivningsåret är okänt.
- Trygg-Hansas basvillkor - företagsförsäkring med tillhörande separata allmänna avtalsvillkor version 15. Utgivningsår 1 mars 2018 respektive 1 april 2018.

Den kombinerade företagsförsäkringen skiljer sig i viss utsträckning åt mellan försäkringsbolagen angående vilka ”delförsäkringar” den innehåller. Undersökningen av försäkringsvillkoren angående identifikation för respektive biförpliktelse behandlar endast de delförsäkringar som, enligt min mening, är de viktigaste och som dessutom alla försäkringsbolag tillhandahåller i sin kombinerade företagsförsäkring.²⁰¹ Dessa delförsäkringar är egendomsförsäkring, avbrottsförsäkring och ansvarsförsäkring.

6.2 Allmänt om kombinerad företagsförsäkring

En försäkring som tecknas av en näringsidkare kallas för företagsförsäkring. En företagsförsäkring kan anpassas till den verksamhet som det försäkrade företaget bedriver. Harald Ullman beskriver att en ”kombinerad företagsförsäkring”, alltså en försäkring för små och medelstora företag, typiskt sett omfattar tre försäkringar. Det första är egendomsförsäkring som gäller exempelvis skada som uppstår genom brand, inbrott, vatten eller transport. Det andra är en avbrottsförsäkring som ersätter avbrottskada, exempelvis på grund av en egendomsskada som försäkringen gäller för. Det tredje är ansvarsförsäkringen som omfattar betalning av skadestånd och rättegångskostnader som den försäkrade kan bli tvungen att betala på grund av vållande i den försäkrade verksamheten. En försäkring som gäller större företag kan också omfatta dessa delar, men det är vanligare att försäkringen begränsas till vissa skador. Ett exempel är att egendomsförsäkringen endast

²⁰¹ Jfr. Ullman (1999) s. 80.

gäller skada som uppstår vid transport eller att ett företag tecknar en specifik maskinförsäkring.²⁰²

6.3 Överensstämmelse med FAL angående säkerhetsföreskrifter

Gällande egendoms-, avbrotts- och ansvarsförsäkring kan konstateras att samtliga försäkringsbolag har försäkringsvillkor om identifikation som innebär att någon ska identifieras med ”den försäkrade”. Detta är alltså helt lagenligt.²⁰³

Nästa fråga som påverkar lagenligheten är vem som rent principiellt kan identifieras med den försäkrade. Det kan konstateras att Länsförsäkringars och Folksam villkor, vad gäller egendoms- och avbrottsförsäkring, är identiskt med lagtexten där det avgörande för identifikation alltså är vem som haft att tillse att föreskriften följdes. Folksam tillämpar samma villkor för ansvarsförsäkringen, men Länsförsäkringar har för ansvarsförsäkringen inga villkor som reglerar identifikation. Eftersom FAL är tvingande, och gäller oavsett eventuella villkor, och därtill att Folksams villkor är identiska med FAL, gäller det som sägs nedan lika för både Folksam och Länsförsäkringar och för alla tre ”delförsäkringar”. Utifrån Nydréns synsätt kommer tillämpning av villkoren att innebära att medhjälpare, inom gruppen anställda eller anlitade uppdragstagare, som har faktiskt inflytande över risken, identifieras med det försäkrade företaget. Det som, mer konkret, avses är personer med någon typ av ledande ställning i företaget, exempelvis en chefs- eller arbetsledningsposition. Tillämpning av villkoren utifrån Ullmans synsätt innebär andra grunder för tillsynsansvaret. Det kan exempelvis följa av att en chef instruerar en medarbetare om att en säkerhetsföreskrift ska följas. En annan möjlighet är att det följer av att den ”aktsamhet som den enskilda situationen påkallar” hos den enskilda medhjälparen.²⁰⁴

Mot denna bakgrund kan konstateras att Folksam och Länsförsäkringars villkor om identifikation angående säkerhetsföreskrifter som tillämpas på egendoms- avbrotts- och ansvarsförsäkring överensstämmer väl med vad som följer av FAL. En annan sak är att det råder delade meningar i doktrin om hur tillsynsansvaret uppkommer.

Angående Trygg-Hansas villkor står det klart att formuleringen är en annan än vad som framgår av lagtexten. Villkoret föreskriver nämligen identifikation med samtliga anställda och uppdragstagare som anlitats av den försäkrade. Som konstateras tidigare, i avsnitt 4.4, är en utgångspunkt att någon medhjälpare inte identifieras endast därför att det föreskrivs i villkoret, det krävs i så fall att det är tillåtet enligt FAL att i försäkringsvillkoren avtala om tillsynsansvaret. Nästa fråga, som avgör om villkoret är lagligt eller inte, är alltså hur tillsynsansvaret uppkommer. Med Nydréns synsätt är villkoret,

²⁰² Ullman (1999) s. 80 ff.

²⁰³ Jfr. avsnitt 4.4.

²⁰⁴ Jfr. avsnitt 4.4.

av flera anledningar, inte lagenligt. Ett starkt skäl är att lagformuleringen indikerar att det är den som rent faktiskt har tillsynsansvaret som ska identifieras. Ytterligare ett argument är att identifikation med samtliga anställda och uppdragstagare inte är förenligt med preventionssyftet eftersom alla medhjälpare inte har verklig möjlighet att tillse efterlevnaden av biförpliktelseerna. Slutligen har Nydrén påpekat att rekvisitet ”försummat” inte kan innebära ett strikt ansvar att tillse/bevaka säkerhetsföreskrifternas efterlevnad. I så fall hade försummelse förelegat varje gång en säkerhetsföreskrift inte följs.²⁰⁵ Däremot, med Ullmans synsätt, kan Trygg-Hansas villkor anses vara fullt lagenligt. Det huvudsakliga argumentet är propositionens innehåll om att har en säkerhetsföreskrift överträtts är det ofta styrkt att försummelse föreligger hos någon som den försäkrade svarar för. Dessutom har Ullman fler argument. Medhjälpansvar förekommer i flera kommersiella avtal och bör därför även tillåtas i försäkringsavtal. Dessutom har det oklara rättsläget medfört att flera försäkringsbolag valt att avtala om tillsynsansvaret.²⁰⁶ Resonemanget om Trygg-Hansas villkor gäller även Länsförsäkringars och Folksam villkor för ”heta arbeten”.

6.4 Överensstämmelse med FAL angående framkallande av försäkringsfall

Det kan konstateras att Länsförsäkringars och Trygg-Hansas villkor för samtliga tre delförsäkringar är identiska med formuleringen i FAL. Folksam har inte några villkor vilket innebär att identifikationen regleras direkt av FAL.²⁰⁷

Angående framkallande av försäkringsfallet är alltså villkoren helt lagenliga. Tillämpning av villkoren innebär att endast anställda i ledande ställning identifieras med det försäkrade bolaget. Eftersom villkoren inte anger det, kan identifikation inte ske med anställda utan ledande ställning eller överhuvudtaget med uppdragstagare.²⁰⁸ Detta överensstämmer med Nydréns åsikt att det troligtvis inte är ett problem i praktiken att FAL 8 kap. 14 § är dispositiv. Försäkringsbolagen har inte utnyttjat avtalsfriheten.²⁰⁹

6.5 Överensstämmelse med FAL angående räddningsplikt

Det kan konstateras att Länsförsäkringars villkor är identiskt med FAL 8 kap. 14 §. Folksam har inte några villkor, varmed identifikationsfrågan regleras

²⁰⁵ Se avsnitt 4.4. och avsnitt 4.2.3.2.

²⁰⁶ Se avsnitt 4.4. och avsnitt 4.2.3.1.

²⁰⁷ Jfr. avsnitt 5.4.

²⁰⁸ Jfr. avsnitt 5.4.

²⁰⁹ Jfr. avsnitt 5.2.3.1.

direkt av FAL 8 kap. 14 §.²¹⁰ Tillämpning av villkoren innebär att endast anställda i ledande ställning identifieras med det försäkrade bolaget.

Trygg-Hansas villkor har en annan formulering och till vis del också en annan innebörd än övriga villkor. Deras villkor innebär att anlitade uppdragstagare, oavsett om denne har ledande ställning, identifieras med den försäkrade. Om inte uppdragstagaren vidtar räddningsåtgärder drabbas den försäkrade på samma vis som om den denne själv inte vidtagit räddningsåtgärder. Villkoret är lagenligt eftersom FAL 8 kap. 14 § är dispositiv.²¹¹

Enligt min mening regleras identifikation med anställda enligt Trygg-Hansas villkor fortfarande av FAL, med resultatet att identifikation sker med personer i ledande ställning. En alternativ tolkning är att anställda, i villkorets mening, har avtal med det försäkrade företaget. I så fall identifieras alla anställda, oavsett ledande ställning, med det försäkrade företaget. Villkoret ska troligtvis inte tolkas på det viset, men en sådan identifikation är i vart fall inte oförenlig med FAL 8 kap. 14 §. En annan sak är att FAL 8 kap. 14 § har kritiserats för att den är dispositiv eftersom det tvingande kravet FAL 4 kap. 7 § om åsidosättande med grov vårdslöshet ofta är uppfyllt av någon anställd.²¹²

²¹⁰ Jfr. avsnitt 5.4.

²¹¹ Jfr. avsnitt 5.4.

²¹² Jfr. avsnitt 5.4.

7 Slutlig analys och slutsats

7.1 Grupper som kan identifieras

7.1.1 Anställda och uppdragstagare

För det första kan konstateras att identifikation aktualiseras i bedömningen av om det försäkrade företaget har uppfyllt de biförpliktelser som är sammanlänkande med ett försäkringsavtal. Identifikation avser frågan om påföljderna ska inträda trots att biförpliktelserna inte har åsidosatts av den försäkrade själv. För att besvara frågan avseende vilka grupper som kan identifieras med det försäkrade företaget har syftet med identifikation beaktats.²¹³

I uppsatsen presenteras några teorier om syftet med identifikation och hur detta påverkar vem som kan identifieras med det försäkrade företaget. Utgångspunkten i teorierna om vem som ska identifieras med det försäkrade företaget är att syftet med biförpliktelser anses vara prevention mot skador som kan undvikas eftersom en försäkring endast ska ersätta skador som är svårundvikliga. Enligt riskbegränsningsteorin kan det försäkrade företaget "medhjälpare" identifieras med det försäkrade företaget om dessa företräder bolaget och därtill kan påverka risken för att ett försäkringsfall ska inträffa. Även Grundts teori förespråkar att "medhjälpare" som har "självständigt ansvar" kan identifieras med det försäkrade företaget. I linje med både riskbegränsningsteorin och Grundts teori, ligger medhjälpansvaret i avtalsrätten. Detta innebär att ett företag, som sätter någon i sitt ställe, ansvarar för att medhjälparen utför prestationen och för dennes vållande i samband med detta. Mot dessa teorier står förverkandeteorin som, även om den menar att biförpliktelser och identifikation har som syfte att förhindra skador, menar att endast den försäkrade själv kan begå brott mot biförpliktelserna så att påföljderna inträder. För företagsförsäkringens del innebär detta närmast att endast företaget som juridisk person kan begå brott mot biförpliktelserna så att påföljderna inträder.²¹⁴

I uppsatsen presenteras även, som en första del, vad den juridiska doktrinen anser om vem som kan identifieras med det försäkrade företaget. Både Bengtsson och Nydrén menar, i enlighet med riskbegränsningsteorin och Grundts teori, att det är personer på "det försäkrade företags sida" som kan identifieras med företaget. Båda författarna skriver om det försäkrade företags medhjälpare i termer av "anställda" och "uppdragstagare" och menar att dessa grupper, dock endast under vissa förutsättningar för respektive biförpliktelse, kan identifieras.²¹⁵ Anledningen till att det är det försäkrade företags medhjälpare som identifieras med den försäkrade är att om prevention mot skador ska uppnås genom tillämpning av identifikation kan endast någon som faktiskt haft möjlighet att uppfylla biförpliktelserna

²¹³ Se även avsnitt 3.4.

²¹⁴ Se även avsnitt 3.4.

²¹⁵ I svaret på denna frågeställning är det alltså inte relevant vad uppsatsen anser om identifikation med någon inom respektive grupp, om detta handlar frågeställning 2.

identifieras med företaget. Även motiven till FAL talar om identifikation med dessa grupper.²¹⁶

Som vägledning för identifikationens innebörd och tillämpning görs även jämförelser med skadeståndsrätten. När det gäller vilka grupper som kan identifieras med det försäkrade företaget, är det relevant att belysa att också i skadeståndsrätten kan ageranden av anställda och uppdragstagare få konsekvenser för arbetsgivaren, tillika det försäkrade företaget. Genom principalansvaret kan arbetsgivaren bli skadeståndsskyldig gentemot både sin avtalspart och mot tredje man om anställda eller uppdragstagare vållar skada. Vidare, genom passiv identifikation, kan en anställd eller anlitad uppdragstagare vara medvållande till arbetsgivarens skada så att skadeståndet jämkas.²¹⁷

7.1.2 Slutsats

I enlighet med riskbegränsningsteorin, Grundts teori, åsikterna i doktrin och tillämpningen av identifikation i skadeståndsrätten finns möjlighet, gällande alla biförpliktelser som uppsatsen behandlar, att både anställda och uppdragstagare som anlitats av det försäkrade företaget identifieras med företaget. Däremot är förutsättningarna för identifikation med dessa grupper olika för respektive biförpliktelse.

Vad gäller säkerhetsföreskrifter innebär FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. att anställda, såväl som uppdragstagare, kan identifieras med det försäkrade företaget. En förutsättning är dock att den som identifieras med det försäkrade har haft tillsynsansvaret för säkerhetsföreskriftens efterlevnad.

Vad gäller framkallande av försäkringsfallet och iakttagande av räddningsplikten innebär FAL 8 kap. 14 § att såväl anställda som uppdragstagare kan identifieras med det försäkrade företaget. En förutsättning för att identifikation med uppdragstagare ska bli aktuellt är dock att försäkringsvillkoren föreskriver om en sådan identifikation.

7.2 Identifierbarhet angående säkerhetsföreskrifter

7.2.1 Personer med ”faktiskt inflytande” över skaderisken

Angående säkerhetsföreskrifter följer av FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. att den som kan identifieras med det försäkrade företaget ska ha haft ”tillsynsansvaret” för säkerhetsföreskriftens efterlevnad. Någon anställd eller uppdragstagare ska alltså ha ansvarat för att ”övervaka” att föreskrifterna

²¹⁶ Se även avsnitt 4.4 och avsnitt 5.4.

²¹⁷ Se även avsnitt 3.4.

följs. I uppsatsen presenteras tre grunder för hur någon person i dessa kategorier kan åläggas ett tillsynsansvar.

Nydrén och Bengtsson förespråkar att den ”korrekta” grunden för tillsynsansvaret, och alltså avgörande för vilka anställda och uppdragstagare som identifieras, är vem som haft ”faktiskt inflytande över skaderisken”. Det innebär att tillsynsansvaret åläggs anställda eller anlitade uppdragstagare som genom sin position har faktiskt inflytande över skaderisken. Detta sammanhänger med preventionssyftet. Endast personer med faktiskt inflytande över skaderisken kan uppfylla biförpliktelserna och ska därför identifieras med det försäkrade företaget.²¹⁸

Vidare menar Nydrén att lagtexten indikerar att lagstiftaren avser att identifikation ska ske med den som ”rent faktiskt” haft tillsynsansvaret. Därtill har Nydrén flera argument för att ett tillsynsansvar inte kan regleras i försäkringsavtalet eftersom detta enligt honom är strid med vad som följer av lagregeln. Enligt Nydrén kan inte anställda och uppdragstagare utan ”ledande ställning” ha ett faktiskt inflytande över skaderisken. Därför ska inte ”vanliga arbetare” och kontorstjänstemän identifieras med det försäkrade företaget.²¹⁹ Däremot anger Nydrén inte uttryckligen vem som ska identifieras avseende säkerhetsföreskrifter. Enligt min mening avser Nydrén, utifrån de grupper han utesluter, att identifikation kan ske med VD och andra personer i chef- eller arbetsledningsposition, detta med hänvisning till att dessa har ”faktiskt inflytande” över skaderisken.

I likhet med Nydrén och Bengtsson, menar Ullman att någon med en ”ansvarsfull position” kan åläggas ett tillsynsansvar utifrån ”den aktsamhet” som den enskilda situationen påkallar. Detta synsätt är också, enligt mig, förenligt med att VD och andra personer i chef- eller arbetsledningsposition identifieras med det försäkrade företaget.²²⁰

Stöd för att identifikation kan komma ifråga avseende VD och andra personer i chefs- eller arbetsledningsposition finns även i rättspraxis. I NJA 1951 s. 68 hade företrädaren för ett stall kunnat se till att den försäkrades häst fick vård i enlighet med säkerhetsföreskrifterna. Trots detta fick inte hästen vård, varför den försäkrade hästägaren nekades ersättning för det inträffade försäkringsfallet. I mål T 10329-19 medförde VD:ns och platschefens medvetenhet om att säkerhetsföreskrifterna inte följdes att företaget ansågs ha agerat grovt vårdslöst. På motsvarande vis, enligt min mening, hade påföljderna för åsidosättandet av säkerhetsföreskrifterna kunnat inträda för det försäkrade företaget. Anledningen är att VD och platschef haft ledande ställning och därmed kunnat se till att säkerhetsföreskrifterna följdes. Dessutom har de själva försummat tillsynsansvaret om inte någon medhjälpare genom sin position haft detta ansvar.²²¹

Ytterligare stöd för att identifikation bör ske med personer i ledande ställning följer av riskbegränsningsteorin och Grundts teori. Enligt teorierna kan det

²¹⁸ Se även avsnitt 4.4.

²¹⁹ Se även avsnitt 4.4.

²²⁰ Se även avsnitt 4.4.

²²¹ Se även avsnitt 4.4.

försäkrade företagets medhjälpare som ”företräder” eller genom sin position har ”självständigt ansvar” identifieras med företaget. Identifikation med VD:n som styr bolaget och andra personer i chefsposition är alltså helt i enlighet med teorierna.²²²

Att identifikation ska ske med personer i ledande ställning stöds, enligt min mening, även av hur man ser på frågan om identifikation i skadeståndsrätten. Utifrån NJA 1992 s. 21 och NJA 1979 s. 773 har visats att en viktig del i bedömningen av vem som är arbetsgivare åt uppdragstagarens anställda, och därför ansvarar för deras vållande enligt principalansvaret, är vem som haft arbetsledningsansvaret. På motsvarande vis menar jag att personer med arbetsledningsansvar även rent försäkringsrättsligt har en ledande ställning på företaget eller på platsen. Därmed kan dessa personer, rent faktiskt, se till att säkerhetsföreskrifterna efterlevs. I NJA 1992 s. 21 hade företaget Dalbo anlitat företaget Svetsmekano, vars svetsare skulle utföra arbete på Dalbos egendom. Vid svetsningsarbetet brandskadades egendomen och det huvudsakliga arbetsledningsansvaret ansågs åvila Svetsmekano. Jag menar att om Dalbo haft den brandskadade egendomen försäkrad så är det tänkbart att arbetsledaren på Svetsmekano kunnat identifieras med företaget Dalbo, alltså det försäkrade företaget. I NJA 1979 s. 773 hade en installationsfirma anlitat ett uthyrningsföretag som tillhandahöll en grävmaskinist. Vid utförandet av grävarbetet rasade gaveln på det hus kring vilket arbetet utfördes. Grävmaskinisten ansågs stå under installationsfirmans arbetsledning. Jag menar att arbetsledaren, mot bakgrund av att denne har ledande ställning och faktiskt inflytande över grävmaskinistens agerande, antagligen hade kunnat identifieras med det försäkrade företaget. Exempelvis hade installationsfirman kunnat vara det försäkrade företaget om den haft en ansvarsförsäkring, som aktualiserats eftersom denna firma blivit skadeståndsskyldig gentemot husägaren.

Identifikation med personer, som haft faktiskt inflytande över skaderisken är, enligt min mening, även förenligt med hur man ser på ”passiv identifikation” i skadeståndsrätten. För att ett skadestånd ska kunna jämkas med hänvisning till medvållande hos en anställd krävs att den som identifieras faktiskt påverkat skaderisken genom att vara medvållande till skadan. På motsvarande vis kan alltså försäkringsrättslig identifikation kräva att den som identifieras har haft verklig möjlighet att uppfylla biförpliktelserna.²²³

Sammanfattningsvis menar jag, i likhet med Nydrén, att eftersom utgångspunkten för identifikation är prevention bör endast personer med faktiskt inflytande över skaderisken kunna identifieras med det försäkrade bolaget. VD och andra personer i chefs- eller arbetsledningsposition har oftast ett sådant inflytande.

²²² Se även avsnitt 3.4.

²²³ Se även avsnitt 3.4.

7.2.2 Medhjälpare som anges i försäkringsavtalet

Enligt Ullman är det tänkbart att tillsynsansvaret även kan följa av att det i försäkringsavtalet anges vem som anses ha detta ansvar. Det beror på att det enligt propositionen till FAL är möjligt att först konstatera att en säkerhetsföreskrift överträtts och sedan att oaktsamhet föreligger hos någon som den försäkrade svarar för. Det är med detta synsätt inte avgörande exakt vem, med anknytning till det försäkrade företaget, som har överträtt säkerhetsföreskriften. Utöver detta är Ullmans huvudsakliga argument att medhjälparansvar förekommer i kommersiella avtal och därför bör tillåtas även i försäkringsavtal. Resultatet av att tillsynsansvaret kan följa av försäkringsavtalet är att alla anställda och uppdragstagare som anges kan identifieras med det försäkrade företaget.²²⁴

Enligt min mening ger ingen av teorierna om identifikation något stöd för att det går att avtala om tillsynsansvaret på det sätt som Ullman förespråkar. Tvärtom, i likhet med Nydrén, menar jag att preventionssyftet inte kan tillgodoses om någon som inte faktiskt påverkar skaderisken identifieras med det försäkrade företaget.²²⁵ Därtill ger inte heller synen på identifikation i skadeståndsrätten något stöd för att tillsynsansvaret borde kunna göras så omfattande som Ullman vill göra gällande.

Vidare menar jag att ett tillsynsansvar enbart grundat på försäkringsavtalet inte är tillåtet. De starkaste skälen härför är, som Nydrén framför, att uttryckligt lagstöd saknas. Eftersom rekvisitet för att begå brott mot en säkerhetsföreskrift är att någon ska ”försumma” att uppfylla de krav som ställs i avtalet är det uppenbarligen fel om brott mot säkerhetsföreskriften föreligger varje gång den överträds. En sådan tillämpning strider, vilket Nydrén hävdar, mot lagens ordalydelse. Hade ett strikt ansvar avsetts åvila den försäkrade hade FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. i så fall kunnat ange att säkerhetsföreskrifterna skulle ”följas”.²²⁶ Vidare menar jag att om lagstiftaren velat tillåta avtal om tillsynsansvaret hade en bättre ordning, än den nuvarande, varit att FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. gjorts dispositiv. Därtill hade denna paragraf, eller för den del motiven till FAL, kunnat belysa hur tillsynsansvaret annars uppkommer om avtal saknas. Det ska dock framhållas att paragrafens tvingande form inte nödvändigtvis utesluter att avtal om tillsynsansvaret är tillåtet. Det är alltså oklart om lagrummet på ett uttömmande vis reglerar hur tillsynsansvaret uppkommer.

²²⁴ Se även avsnitt 4.4.

²²⁵ Jfr. avsnitt 4.2.3.1.

²²⁶ Jfr. avsnitt 4.2.3.1.

7.2.3 Personer som instruerats av någon med chefsposition

En annan teori av Ullman är att någon i chefsposition kan ge en underlydande medhjälpare en instruktion om hur en säkerhetsföreskrift ska uppfyllas. Denne får då tillsynsansvaret för säkerhetsföreskriftens efterlevnad.²²⁷ Detta alternativ menar jag kan ge liknande resultat som om personer i ledande ställning själva har tillsynsansvaret. Genom instruktionen ges den underordnande medhjälparen troligtvis faktisk möjlighet att se till att säkerhetsföreskriften följs av andra medhjälpare.

7.2.4 Slutsats

Sammanfattningsvis kan följande slutsatser formuleras:

Vilka av det försäkrade företags arbetstagare och anlitade uppdragstagare som kan identifieras med det försäkrade företaget, enligt FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men., beror på hur tillsynsansvaret uppkommer. Det finns tre grunder för hur någon av dessa medhjälpare kan åläggas ett tillsynsansvar vilket påverkar vem som identifieras med det försäkrade företaget:

1. Är grunden för tillsynsansvaret vem som haft faktiskt inflytande över skaderisken innebär det, med stor sannolikhet, att företagets VD och andra medhjälpare i chefs- eller arbetsledningsposition identifieras med det försäkrade företaget. Identifikation med dessa personer är förenlig med preventionssyftet eftersom personerna har inflytande över om försäkringsfallet inträffar eller inte.
2. Är grunden för tillsynsansvaret att försäkringsavtalet anger vilka medhjälpare som identifieras kan alla medhjälpare som försäkringsvillkoren härom föreskriver, oavsett position i företaget eller på platsen där arbetet utförs, identifieras med det försäkrade företaget. Identifikation med alla medhjälpare som anges i försäkringsavtalet är knappast förenligt med preventionssyftet eftersom inte alla medhjälpare påverkar skaderisken.
3. Är grunden för tillsynsansvaret att någon medhjälpare med faktiskt inflytande över risken, alltså någon i ledande ställning på företaget eller på platsen, delegerar sitt tillsynsansvar genom en instruktion till en medhjälpare utan ledande ställning om hur säkerhetsföreskriften följs, kan den instruerade överta tillsynsansvaret. Detta är sannolikt förenligt med preventionssyftet eftersom den instruerade fått faktisk möjlighet att påverka skaderisken.

²²⁷ Se även avsnitt 4.4.

7.3 Identifierbarhet angående skyldigheterna att iaktta räddningsplikt och inte framkalla försäkringsfall

7.3.1 Personer med och utan ledande ställning på företaget eller på platsen

Angående skyldigheterna att iaktta räddningsplikten och inte framkalla försäkringsfall föreskriver FAL 8 kap. 14 § att anställda i ”ledande ställning på företaget eller på platsen” kan identifieras med det försäkrade företaget. Som konstaterats är paragrafen dispositiv varför även uppdragstagare kan identifieras med den försäkrade om detta anges i försäkringsvillkoren. Därtill är det tillåtet att försäkringsvillkoren även anger att anställda eller uppdragstagare utan ”ledande ställning på företaget eller på platsen” kan identifieras med det försäkrade företaget.²²⁸

Den första frågan som påverkar vem som identifieras med den försäkrade, om detta inte följer av försäkringsavtalet, är alltså vem som har ”ledande ställning på företaget eller på platsen” där arbetet utförs. Av propositionen till FAL följer att i det försäkrade företaget avses ”framförallt” VD och platschef eller någon med samma funktion som denne. Det är alltså inte uteslutet att andra personer i ledande ställning kan identifieras, exempelvis någon med lägre chefsposition. I doktrin finns inga andra tolkningar av vem som identifieras med det försäkrade företaget. Att personer i ledande ställning identifieras med det försäkrade företaget stöds även, på samma vis som angående säkerhetsföreskrifter, av hur man ser på identifikation inom skadeståndsrätten. Denna syn på identifikation ligger även i linje med ett HD-avgörande från tiden när GFAL gällde. I NJA 1926 s. 185 identifierades företagets VD med det försäkrade företaget när han anlagt en brand i företagets lokaler. Nydrén har dock invänt mot att VD:n anlagt branden i egenskap av VD och menar att denne, i det fallet, snarare identifierats med företaget därför att han agerat i företagets intresse. Utifrån ett annat rättsfall och med egna tillägg, NJA 1960 s. 344, har jag gett exempel på hur någon kan ha ledande ställning på platsen där arbetet utförts. Enligt mig var det tänkbart att en befälhavare på en bogserbåt anses ha ledande ställning vid en bogsering. Möjligtvis kan även en VD som utför bogseringen, på liknande vis som i NJA 1926 s. 185, identifieras om denne utför bogseringen därför att han agerar i det försäkrade företaget intresse snarare än i egenskap av VD.²²⁹ Att personer med ledande ställning identifieras med det försäkrade företaget är även förenligt med riskbegränsningsteorin och Grundts teori.²³⁰

Den andra frågan gäller konsekvenserna av att identifikationsparagrafen är dispositiv. För en mer utförlig analys av Nydréns invändning om detta hänvisas till avsnitt 5.4. Det kan dock konstateras att Nydréns huvudsakliga

²²⁸ Se även avsnitt 5.4.

²²⁹ Se även avsnitt 5.4.

²³⁰ Se även avsnitt 3.4.

invändning är att eftersom syftet med identifikation är att upprätthålla preventionen kan endast personer som påverkar skaderisken identifieras med det försäkrade företaget. Invändningen stöds enligt min mening av identifikationsteorierna och parallellerna till skadeståndsrätten på samma vis som för säkerhetsföreskrifter. Däremot ändrar inte invändningen på att FAL 8 kap. 14 § tillåter att försäkringsavtalet föreskriver identifikation med anställda och uppdragstagare även utan ledande ställning.²³¹

7.3.2 Slutsats

Sammanfattningsvis kan slutsatsen formuleras enligt följande:

Om inte försäkringsavtalet reglerar vem som ska identifieras med den försäkrade är det främst VD:n i det försäkrade företaget och platschefen, eller någon med liknande position på platsen där arbetet utförs, som identifieras med det försäkrade företaget. Det kan dock inte uteslutas att andra personer med någon typ av ledande ställning, exempelvis en chefsposition, också kan identifieras med det försäkrade företaget. Denna identifikation är förenlig med preventionssyftet eftersom personer med ledande ställning har inflytande över skaderisken och alltså påverkar om försäkringsfall inträffar eller inte.

Om det anges i försäkringsvillkoren kan även uppdragstagare, som anlitas av det försäkrade företaget, identifieras med detta. Likaså kan, om försäkringsvillkoret anger detta, anställda såväl som uppdragstagare utan ledande ställning identifieras med det försäkrade företaget. Identifikation med medhjälpare utan ledande ställning är knappast förenligt med preventionssyftet eftersom de inte har inflytande över skaderisken.

7.4 Försäkringsvilkorens överensstämmelse med FAL

7.4.1 Säkerhetsföreskrifter

I uppsatsen har jag undersökt Folksams, Trygg-Hansas och Länsförsäkringars försäkringsvillkor om identifikation angående de tre biförpliktelser som studerats i denna uppsats. Syftet med undersökningen har varit att utreda i vad mån villkoren överensstämmer med FAL. Villkoren har alltså jämförts med FAL i relevanta delar.²³²

Det har konstaterats att Folksams villkor, vad gäller egendoms-, avbrotts- och ansvarsförsäkring, är identiska med FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. Vidare har konstaterats att även Länsförsäkringars villkor för egendoms- och avbrottsförsäkring är identiska med FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. Däremot saknar Länsförsäkringar villkor om identifikation i ansvarsförsäkringen. Detta saknar dock betydelse eftersom FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. är tvingande

²³¹ Se även avsnitt 5.4.

²³² Se avsnitt 6.3., och avsnitt 6.4. och avsnitt 6.5.

vilket även innebär att Folksams och Länsförsäkringars villkor bör leda till samma resultat.²³³

7.4.2 Skyldigheterna att iakta räddningsplikt och inte framkalla försäkringsfall

Det har konstaterats att Länsförsäkringars och Trygg-Hansas villkor för samtliga tre delförsäkringar, angående identifikation för skyldigheten att inte framkalla försäkringsfallet, är identiska med formuleringen i FAL 8 kap. 14 §. Vidare har konstaterats att eftersom Folksam inte har några villkor härom kommer identifikation i deras försäkring att regleras direkt av FAL 8 kap. 14 §.

Det har också konstaterats att Länsförsäkringars villkor för samtliga tre delförsäkringar, angående identifikation för skyldigheten att iakta räddningsplikten, är identiska med FAL 8 kap. 14 §. Vidare har konstaterats att eftersom Folksam inte har några villkor härom kommer identifikationen att regleras direkt av FAL 8 kap. 14 §. Trygg-Hansa har däremot utnyttjat avtalsfriheten och identifierar även uppdragstagare med det försäkrade företaget, oberoende av om dessa har ledande ställning eller inte. I övrigt regleras identifikation troligtvis av FAL 8 kap. 14 § på samma vis som om inget annat avtalats.

7.4.3 Slutsats

7.4.3.1 Säkerhetsföreskrifter

Sammanfattningsvis kan slutsatsen formuleras enligt följande:

Folksams och Länsförsäkringars villkor som tillämpas på egendoms-, avbrotts- och ansvarsförsäkring stämmer väl överens med FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. Tillämpning av villkoret kan innebära att personer med faktiskt inflytande över skaderisken, alltså personer med ledande ställning i företaget, kommer att identifieras med det försäkrade företaget. Villkoret kan även tillämpas på så sätt att underlydande medhjälpare fått tillsynsansvaret delegerat till sig av någon med ledande ställning på företaget. Trygg-Hansas villkor, som skiljer sig från de övriga bolagens, föreskriver identifikation med samtliga anställda och uppdragstagare. Huruvida villkoret överensstämmer med FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. beror på vilket synsätt som tillämpas för hur tillsynsansvaret uppkommer. Om paragrafen tillåter att tillsynsansvaret följer av försäkringsavtalet är villkoret lagenligt, annars inte. Mot denna bakgrund menar jag att det är sannolikt att svenska försäkringsbolag generellt sett kan antas använda sig av avtalsvillkor som ifråga om identifikation vid åsidosättande av säkerhetsföreskrifter överensstämmer med FAL 8 kap. 12 § 1 st. 2 men. Överensstämmelsen beror dock på hur tillsynsansvaret uppkommer.

²³³ Se även avsnitt 6.3.

7.4.3.2 Skyldighet att inte framkalla försäkringsfall

Sammanfattningsvis kan slutsatsen formuleras enligt följande:

Försäkringsvillkoren hos Folksam, Länsförsäkringar och Trygg-Hansa är helt lagenliga. Tillämpning av villkoren kan, utifrån det som tidigare konstaterats om FAL 8 kap. 14 §, innebära att endast anställda i ledande ställning identifieras med det försäkrade bolaget. Eftersom villkoren inte anger det, kan identifikation inte ske med anställda utan ledande ställning eller överhuvudtaget med uppdragstagare. Försäkringsbolagen har alltså inte utnyttjat möjligheten att avtala om vem som identifieras med det försäkrade företaget. Mot denna bakgrund menar jag att det är sannolikt att svenska försäkringsbolag som helhet har försäkringsvillkor som överensstämmer FAL.

7.4.3.3 Skyldighet att iaktta räddningsplikt

Sammanfattningsvis kan slutsatsen formuleras enligt följande:

Folksams och Länsförsäkringars villkor är helt lagenliga. Tillämpning av villkoren innebär kan, utifrån det som tidigare konstaterats om FAL 8 kap. 14 §, innebära att endast anställda i ledande ställning identifieras med det försäkrade bolaget. Även Trygg-Hansas villkor är helt lagenliga även om försäkringsvillkoren identifierar uppdragstagare, oberoende av ledande ställning. Vidare innebär identifikation enligt Trygg-Hansas villkor troligtvis att anställda i ledande ställning identifieras på samma vis som när FAL 8 kap. 14 § tillämpas utan att annat avtalats. En alternativ tolkning av villkoret är att även anställda utan ledande ställning identifieras med det försäkrade företaget. Inte heller denna tolkning är oförenlig med FAL 8 kap. 14 §. Mot denna bakgrund menar jag att det är sannolikt att svenska försäkringsbolag som helhet har försäkringsvillkor som överensstämmer FAL. Det skulle dock kunna förekomma att vissa svenska försäkringsbolag utnyttjar att FAL 8 kap. 14 § är dispositiv och i sina försäkringsvillkor anger att även uppdragstagare ska identifieras med det försäkrade företaget.

Bilaga A

Här redovisas försäkringsvillkoren i den del de berör identifikation gällande de biförpliktelser som tas upp i uppsatsen.

Villkor för identifikation i egendoms- avbrotts- och ansvarsförsäkring gällande säkerhetsföreskrifter

Länsförsäkringar

För egendoms- och avbrottsförsäkring gäller:

- Villkor Q.01.50.1 gäller alla skadehändelser utom brand:

1st: (Villkoret beskriver endast att den försäkrade har skyldighet att följa säkerhetsföreskrifterna)

2st: Med den försäkrade likställs annan som haft att tillse föreskriften följdes

- Villkor Q.01.4.1 gäller brandfarliga arbeten ("heta arbeten"):

1st: Den försäkrade svarar gentemot bolaget för att nedanstående säkerhetsföreskrifter följs av

1) den försäkrades företagsledning

2) övriga anställda hos den försäkrade

3) entreprenörer och andra uppdragstagare som anlitas av den försäkrade

För ansvarsförsäkringen gäller:

- Villkor Q.02.1 föreskriver ingen identifikation.

Folksam

För de tre försäkringarna gäller gemensamt:

- Allmänna avtalsbestämmelser X.4.6.1:

1st 1 men.: (Villkoret beskriver endast påföljden för den försäkrade om denne försummar att följa en säkerhetsföreskrift)

1st 2 men.: Med den försäkrade likställs annan som har haft att tillse att föreskriften följdes.

För egendomsförsäkring finns även:

- Villkor I.11.2.4.1 angående brandfarliga arbeten ("heta arbeten"):

2st 2 men.: Den försäkrade svarar gentemot bolaget för att nedanstående säkerhetsföreskrifter följs av

1. den försäkrades företagsledning

2. övriga anställda hos den försäkrade

3. entreprenörer och andra uppdragstagare som anlitas av den försäkrade.

Trygg-Hansa

För de tre försäkringarna gäller, även för brandfarliga arbeten, gemensamt:

- Basvillkor, 1.9, angående alla skadehändelser, inklusive brandfarliga arbeten ("heta arbeten")

4st: Den försäkrade svarar gentemot bolaget för att nedanstående säkerhetsföreskrifter följs av

1. den försäkrades företagsledning
2. övriga anställda hos den försäkrade
3. entreprenörer och andra uppdragstagare som anlitas av den försäkrade.
4. annan som har att tillse att föreskriften följs

Avbrottsförsäkringen: Basvillkor 2.19 och 2.2.9 hänvisar till 1.9.

Ansvarsförsäkringen: Basvillkor 3.11 är identiskt med 1.9.

Villkor för identifikation i egendoms- avbrotts- och ansvarsförsäkring gällande framkallande av försäkringsfallet

Länsförsäkringar

För de tre försäkringarna gäller gemensamt:

- Villkor X.01:

1st: (Villkoret beskriver endast hur försäkringsfallet kan framkallas).

2st: Med försäkrad likställs den försäkrades anställda i ledande ställning inom företaget eller på platsen.

Folksam

För de tre försäkringarna gäller gemensamt:

- Allmänna avtalsbestämmelser X.4.3 som inte föreskriver identifikation.

Trygg-Hansa

För egendoms- och avbrottsförsäkring gäller gemensamt:

- Allmänna avtalsbestämmelser 1.5.5:

1st: (Villkoret beskriver endast hur försäkringsfallet kan framkallas).

4 st: Med den försäkrade likställs den försäkrades anställda i ledande ställning inom företaget eller på platsen.

För ansvarsförsäkringen gäller:

- Basvillkor 3.7.10.1:

1st: (Villkoret beskriver endast hur försäkringsfallet kan framkallas).

2st: Med den försäkrade likställs den försäkrades anställda i ledande ställning inom företaget eller på platsen.

Villkor för identifikation i egendoms- avbrotts- och ansvarsförsäkring gällande räddningsplikten

Länsförsäkringar

För egendoms- och avbrottsförsäkringen gäller gemensamt:

- Villkor R.01.3:

1st: (Villkoret beskriver endast räddningsplikten)

2st: Med den försäkrade likställs den försäkrades anställda i ledande ställning inom företaget eller på platsen.

För ansvarsförsäkringen gäller villkor R.02.4, men med samma formulering som villkor R.01.3.

Folksam

För de tre försäkringarna gäller gemensamt:

- Allmänna avtalsbestämmelser X.4.7.1 föreskriver inte identifikation.

Trygg-Hansa

För de tre försäkringarna gäller gemensamt:

- Allmänna avtalsbestämmelser 1.6.1:

1st: (Villkoret beskriver endast räddningsplikten)

2st: Om annan än den försäkrade, på grund av avtal med denne, råder över möjlighet att vidta räddningsåtgärd enligt första stycket, ansvarar den försäkrade för att avtalsparten vidtar åtgärden.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Intervju med f.d. chefsjuristen för Trygg-Hansas näringslivsförsäkring och f.d. nordiska chefsjuristen för industriförsäkringsgivaren Zurich Insurance, Birger Nydrén den 11 oktober 2018.

Tryckta källor

Offentligt tryck

Sverige

Utredningsbetänkanden

SOU 1925:21 Förslag till lag om försäkringsavtal m.m.

SOU 1975:1 Demokrati på arbetsplatsen förslag till ny lagstiftning om förhandlingsrätt och kollektivavtal.

SOU 1989:88 Skadeförsäkringslag – Slutbetänkande av försäkringskommittén.

DS 1993:39 Ny försäkringsavtalslag.

Propositioner och regeringskrivelser

Prop. 1975/76:105 med förslag till arbetsrättsreform mm.

Prop. 2003/04:150 Ny försäkringsavtalslag.

Litteratur

Bengtsson, Bertil (1998), *Försäkringsteknik och civilrätt*, Nordstedts Juridik.

Bengtsson, Bertil (2010), *Försäkringsavtalsrätt*, Nordstedts Juridik.

Bengtsson, Bertil (2015), *Försäkringsrätt några huvudlinjer*, Nordstedts Juridik.

Hellner, Jan (1965), *Försäkringsrätt*, Försäkringsjuridiska föreningens publikation nr 15.

Hellner, Jan och Radetzki, Marcus (2014), *Skadeståndsrätt*, Nordstedts Juridik.

Heller, Jan och Hager, Richard och Persson, Annina H (2016), *Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt*, Nordstedts Juridik.

Jareborg, Nils (2004), 'Rättsdogmatik som vetenskap', SvJT s. 2004 s. 1–10.

Nydrén Birger. Identifikation samt förhållandet mellan biförpliktelser i företagsförsäkring. I Jessika van der Slujis (2009). *Uppsatser om försäkringsavtalslagen*. Stockholm: Jure Förlag AB, 102–143.

Palme, Gunnar (1922), Försäkringsfallets framkallande, särskilt då ett flertal personer berörs av försäkringsförhållandet, SvJT s. 153–167.

Peczenik, Aleksander (2005), 'Juridikens allmänna läror', SvJT s. 249–272.

Radetzki, Marcus, Den försäkrades räddningsplikt enligt försäkringsavtalslagen. I Jessika van der Slujis (2009). *Uppsatser om försäkringsavtalslagen*. Stockholm: Jure Förlag AB, 144–190.

Ullman, Harald. Säkerhetsföreskrifter i företagsförsäkring – i teorin och praktiken. I Jessika van der Slujis (2009). *Uppsatser om försäkringsavtalslagen*. Stockholm: Jure Förlag AB, 220–268.

Ullman, Harald (1999), *Försäkring och ansvarsfördelning*, Iustus förlag.

Lagkommentarer

Karnov, internet, skadeståndslagen (1972:207) 6 kap. 1 §, not 147, 2018-12-14.

Rättsfallsförteckning

Sverige

Högsta domstolen

NJA 1926 s. 185.

NJA 1942 s. 122.

NJA 1951 s. 68.

NJA 1960 s. 344.

NJA 1979 s. 773.

NJA 1992 s. 21.

Övriga domstolar och förvaltningsmyndigheter

Svea Hovrätt, mål nr T 10329–13.